

**Andrzej Czylok
Andrzej Tyc
Anna Kubajak**

Przewodnik przyrodniczy po Dąbrowie Górniczej

WYDAWNICTWO

Kubajak

Wydanie książki finansowane ze środków Urzędu Miejskiego w Dąbrowie Górniczej

Książka stanowi nową, zaktualizowaną w latach 2007–2008, wersję „Przewodnika przyrodniczego po Dąbrowie Górniczej” autorstwa Floriana Celińskiego, Andrzeja Czyłoka, Anny Kubajak, wydanego w 1996 r.

Opracowanie graficzne:
Joanna Dzierzbicka

Redakcja techniczna:
Anna Kubajak

Korekta:
Magdalena Wróbel

Fotografia na 1 stronie okładki – świetlista dąbrowa w okolicach Łęk.
Fotografie na okładce, stronie tytułowej i wstępnej – Anna Kubajak

Rysunki ptaków opracowano w oparciu o:
zimirorodek, kszczyk, derkacz – fot. Marcin Karetta;
podróżniczek – Internet; bączek – Internet, fot. Marek Szczepanek;
rybitwa białoczarna – „Polska czerwona księga zwierząt” (1992);
kropiatka – Krzysztof Kajder

ISBN 978-83-87971-96-0

Wydawnictwo „Kubajak”
Krzeszowice
tel. 012 282 62 65
fax 012 282 10 86
e-mail: kubajak@kubajak.pl
www.kubajak.pl

Druk: Colonel, 2009

Spis treści

Wstęp	5
Środowisko przyrodnicze i jego przemiany	6
I. Obszary chronione	14
1. Bagna w Antoniowie	14
2. Młaki nad Pogorią I	18
3. Pogoria II	22
4. Pustynia Błędnowska	26
5. Źródlika w Zakawiu	30
6. Srocza Góra	34
7. Uroczysko Zielona	36
8. Wzgórze Gołonoskie	40
9. Wywierzyska w Strzemieszycach Wielkich	42
II. Pomniki przyrody – drzewa	44
III. Kompleks „Uroczyska nad Trzebyczką”	51
10. Łąki Kosaćcowe w Tucznawie	52
11. Las Bienia	54
12. Źródlika nad Trzebyczką	55
13. Bielowizna	56
14. Basiuła	56
15. Bagna nad Trzebyczką	57
IV. Kompleks „Kotlina Błędnowska”	59
16. Mokrznia	60
17. Łąki Łęka	62
18. Uroczysko Wypaleniska	62
19. Uroczysko Rudy	64
20. Bagna nad Białą	64
21. Bagna Błędnowskie	64
22. Przełom Białej Przemszy w Okradzionowie	66
V. Kompleks „Trzebieśławskie Wzgórze”	69
23. Bukowa Góra	70
24. Recki Las	70
25. Lasy Trzebieśławskie	72
26. Ciepłolubne murawy pod Górą Bocianek	72
27. Gródki-Stawki	75
VI. Kompleks „Pogoria”	77
28. Łąki Krwiściągowe	78
VII. Kompleks „Kuźnica Warężyńska”	81
29. Rozlewiska i wyspy na Kuźnicy Warężyńskiej	82
30. Lipienniki pod Ujejsem	84
31. Tłustosze nad Kuźnicą Warężyńską	84
VIII. Inne interesujące przyrodniczo obiekty	88
32. Pańska Góra	88
33. Uroczysko przy Staszicu	88
34. Kamieniołom Łady	90
35. Zbocze pod Górą Wielką	90
36. Kumaki w Przełajce	90
37. Poldery Rakówki w Przełajce	92
Wykaz polsko-łacińskich nazw roślin, grzybów i zwierząt	94

Wstęp

Dąbrowa Górnicza jest miastem kontrastów. Mimo wielkoprzemysłowego charakteru spotkać tu można cenne elementy przyrody. Występujące na obszarze administracyjnym miasta osobliwości przyrodnicze zadziwiają obecnością nie tylko unikatowych gatunków roślin i zwierząt, ale także udziałem rzadkich ekosystemów. W czasie prowadzonych przez pracowników Uniwersytetu Śląskiego badań terenowych, w latach 1993–2008 stwierdzono tu niezwykle zróżnicowanie siedlisk.

W sytuacji miasta z silnie rozwiniętym przemysłem swoisty paradoks stanowi fakt, że na jego administracyjnym obszarze odnotowano stanowiska ponad 60 gatunków roślin chronionych. Jest to znacznie więcej niż na obszarze wielu parków narodowych.

Wśród obszarów cennych przyrodniczo wyraźnie wyróżniają się tereny związane z eksploatacją głównych bogactw mineralnych miasta, ale i całego Zagłębia Dąbrowskiego – węgla kamiennego, rud srebra, ołowiu i żelaza oraz piasków podsadzkowych. Te drastycznie odkształcone tereny, zgodnie z narzuconymi administracyjnie zasadami gospodarowania na obszarach pogórnictwa, winny zostać zrehabilitowane. Oznaczałoby to ich zasypianie zbywającą w górnictwie węgla kamiennego skałą płonną, przykrycie żyznym substratem i posadzenie robinii akacjowej, dębu czerwonego lub innych egzotycznych gatunków drzew i krzewów. Tak zrobiono w wielu sąsiednich miastach. Inaczej postąpiono w Dąbrowie Górniczej.

Potrzeba stworzenia miejsc odpoczynku i rekreacji dla mieszkańców miasta splotła się znakomicie z potrzebą zachowania dla przyszłych pokoleń dziedzictwa przyrodniczego. Pozytywne doświadczenia zdobyte przy rewaloryzacji terenów poeksploatacyjnych Pogoria I i stworzenie wokół powstałego w efekcie zbiornika wodnego atrakcyjnych terenów rekreacyjnych sprawiły, że nie dopuszczono do tradycyjnie rozumianej rekultywacji następnych, dużych wyrobisk po zakończeniu eksploatacji piasku – Pogoria II i III, a ostatnio także Kuźnica Warężyńska.

Ukazująca się po kilkunastu latach od pierwszego wydania kolejna edycja „Przewodnika przyrodniczego po Dąbrowie Górniczej” stanowi nowe opracowanie, które powstało w efekcie szczegółowej inwentaryzacji terenowej, przeprowadzonej w latach 2007–2008. W wyniku tych prac pojawiły się w „Przewodniku” opisy nowych cennych przyrodniczo obszarów na terenie miasta. Prezentowane są również nowe obiekty i obszary, które staraniem władz miasta zostały w ostatnich latach objęte ochroną prawną.

Sieć obszarów chronionych jest w Dąbrowie Górniczej wspomagana przez duże kompleksy terenów przyrodniczo cennych, które zostały uwzględnione w zapisach planu zagospodarowania przestrzennego miasta. Wspólnie tworzą one ważne, lokalne i regionalne, korytarze ekologiczne.

Środowisko przyrodnicze i jego przemiany

Naturalne uwarunkowania przyrodnicze

Główną przyczyną bogactwa przyrodniczego Dąbrowy Górniczej jest wyjątkowa różnorodność pojawiających się na powierzchni **utworów geologicznych**. Odnotowano tu wychodnie skał trzech głównych er w dziejach Ziemi – paleozoicznej (karbon i perm), mezozoicznej (trias i jura) i kenozoicznej (czwartorzęd). To właśnie styk różnych struktur i historia geologiczna wschodniej części Wyżyny Śląskiej wpłynęły na urozmaicenie rzeźby terenu oraz na wykształcenie się pokrywy glebowej i sieci hydrograficznej Dąbrowy Górniczej.

Mozaika siedlisk odzwierciedla duże zróżnicowanie **gleb** występujących na obszarze administracyjnym miasta. Największe powierzchnie zajmują bielice wykształcone na piaskach i aktualnie porośnięte sosnami. W pagórkowatym krajobrazie miasta, na wzgórzach zbudowanych z wapieni i dolomitów triasowych, wykształciły się rędziny, a na wychodniach piaskowców i mułowców karbonu – również gleby brunatne. Obszary występowania tych dwóch typów gleb to ostatnie już w Dąbrowie Górniczej tereny rolnicze z zachowaną mozaiką pól uprawnych. Doliny rzek i potoków są miejscem występowania mad. Ten, często bardzo wilgotny, rodzaj gleb stanowi o wyjątkowym bogactwie siedlisk nadrzecznych – łągów i podmokłych łąk. Ciekawym zjawiskiem, obserwowanym w wyrobiskach po eksploatacji piasku, w miejscach ich zasilania sączącymi się wodami gruntowymi, jest kształtowanie się inicjalnych gleb. Są one doskonałym siedliskiem dla wielu cennych, często bardzo rzadkich roślin.

Dąbrowa Górnicza leży w widłach dwóch największych **rzek** wschodniej części Wyżyny Śląskiej – Białej i Czarnej Przemszy. Znaczna część miasta znajduje się na obszarze ich międzyczecza, które jest kształtowane przez dopływy obu rzek – Pogorię (dopływ Czarnej Przem-

Kuźnica Warężyńska – zróżnicowane ekosystemy wodne płytkiej zatoki (fot. Andrzej Tyc)

szy) oraz Białą, Bobrek, Strumień Błędowski i Centurię (dopływy Białej Przemszy). Jednym z istotnych czynników, dzięki któremu dzika przyroda przetrwała ponad dwustuletni okres uprzemysłowienia Dąbrowy Górniczej, jest występowanie rozległych stref źródliskowych tych dopływów, rozwiniętych na nieprzepuszczalnych skałach permskich i triasowych, u podnóży wapiennych wzgórz. Bogate w węglan wapnia, chłodne i czyste wody podziemne zasilają górne odcinki rzek, ale rozlewają się też na duże obszary łąkowe. Tereny te są ostoją licznych, cennych gatunków roślin i zwierząt oraz dają nadzieję na stopniową regenerację przyrody w całym dorzeczu Przemszy.

W północno-zachodniej części Dąbrowy Górniczej, w efekcie zalania dużych wyrobisk po eksploatacji piasku podsadzkowego, wykształciło się swego rodzaju „pojezierze”. Znajduje się tu zespół **sztucznych zbiorników wodnych** Pogoria (I, II, III) i Kuźnica Warężyńska. Pierwsze trzy są zasilane wodami potoku Pogoria, natomiast ostatni z wymienionych zasilają Czarna Przemsza, a w okresach wysokich stanów wód – również Trzebyczka. Pogoria III (o powierzchni około 250 ha) i Kuźnica Warężyńska (560 ha) są największymi akwenami na terenie Dąbrowy Górniczej. Ważną rolę w funkcjonowaniu zbiorników Pogoria I i Kuźnica Warężyńska odgrywają wody podziemne, sączące się ze ścian wyrobisk piasku.

Ponadto na terenie miasta występuje szereg małych zbiorników wodnych, powstałych w wyniku wypełnienia wodą dawnych glinianek, zapadlisk i niecek osiadania. Wszystkie te akweny dodatkowo urozmaicają siedliskową mozaikę Dąbrowy Górniczej.

Rola człowieka w kształtowaniu oblicza przyrody

Analizując utrwalone na mapach nazwy osad, przysiółków i uroczysk można się domyślać, jakie walory środowiska zadecydowały o **osadnictwie** na terenie dzisiejszego obszaru administracyjnego Dąbrowy Górniczej. Dla przyrodników „dąbrowa” to naturalny las z dominacją dębów. Tego typu zbiorowiska leśne często występują na obszarze Polski. Jednak ich resztki zachowane na obszarze administracyjnym miasta (np. koło Wypalenisk) wskazują, że w rzeczywistości na miano to zasługuje tak zwana „światlista dąbrowa”, gdzie przeważał dąb bezszypułkowy. Liczny był też dąb szypułkowy, zaś sosna występowała spo-

radycznie, tylko jako domieszka. Drzewa rosły tu w oddaleniu, a trawiasto-zielne runo tworzyły okazałe, rzadkie gatunki roślin. Można przypuszczać, że w takich zasobnych, pierwotnych lasach pasły się stada żubrów, turów, tarpanów, jeleni czy dzików. Na rzece Bobrek, i innych w tym regionie, bobry budowały tamy tworząc rozlewiska, a w rzece Rakówce żyły nasze rodzime raki szlachetne. W okolicy Łośnia prawdopodobnie dominowały podmokłe lasy łąkowe, w których łosie znajdowały swoje ulubione wierzby. Nie jest przypadkiem, że odradzające się łosie znów tworzą w tej okolicy trwałą, niewielką populację. Można zatem sądzić, że jeszcze przed zasiedleniem tego terenu przez człowieka istniały tu zróżnicowane układy biocenotyczne ze specyficzną bioróżnorodnością.

Z nazw odczytać można też, w jaki sposób w zamierzcztych czasach człowiek zmieniał i podporządkowywał sobie środowisko obszaru dzisiejszej Dąbrowy Górniczej. I tak, nazwy – Trzebyczka, Trzebiesławice informują, że wycinano (trzebiono) tu las, prawdopodobnie, aby odstąpić żyzną rędzinę pod uprawę. Nazwy – Kuźnica, Kuźniczka wskazują na przetwórstwo żelaza przy użyciu napędzanego kołem wodnym młota. W sąsiedztwie takich kuźnic zwykle budowano piętrzące wodę stawy. Nazwa Rudy wskazuje na wydobycie rud żelaza, zaś w sąsiednich Wypaleniskach być może wypalano niezbędny do wytopu żelaza węgiel drzewny.

Już zarejestrowane w wymienionych nazwach rodzaje **oddziaływania człowieka na środowisko** wskazują, że jego aktywność stwarzała nowe siedliska. Na polach uprawnych pojawiły się kąkole, chabry bławatki, ostróżki polne, przepiórki, kuropatwy, skowronki i chomiki. W miejscu wyciętych, na potrzeby produkcji węgla drzewnego, dębów, grabów, buków, wiązów czy jesionów obsiewały się brzozy, osiki i sosny, których siewki dobrze znoszą silne nasłonecznienie.

Kuźnica Wareżyńska – inicjalne stadium wrzosowiska na suchych fragmentach wyrobiska (fot. A. Tyc)

Przekształcenie środowiska w okresie intensywnego uprzemysłowienia Dąbrowy Górniczej doprowadziło do daleko idącej destrukcji znacznej części ekosystemów. W miejsce lasów tworzono najczęściej plantacje sosny pospolitej. Pod wpływem zanieczyszczenia powietrza sosny zaczęły zasychać, więc w ich miejsce zaczęto wprowadzać gatunki obce dla naszej flory – odporny na zanieczyszczenia dąb czerwony, azjatyckie modrzewie, sosnę czarną, a w celu poprawy warunków glebowych powszechnie wysadzano czeremchę amerykańską. Wokół Huty Katowice (aktualnie Arcelor Mittal) zaczęto tworzyć pas leśny, w którym miały rosnąć te odporne gatunki i tworzyć strefę izolującą uciążliwy dla środowiska zakład przemysłowy od osiedli ludzkich. Część lasów do dziś nosi piętno tej przebudowy w postaci domieszki dębu czerwonego, czeremchy amerykańskiej, miejscami także sosny czarnej.

W okresie ostatnich 200 lat w krajobrazie Dąbrowy Górniczej pojawiło się szereg zagłębień terenu związanych z odkrywkową lub płytką podziemną eksploatacją węgla kamiennego, rud kruszcowych oraz piasku. Stanowią one dziś świadectwo, często zapomnianego już, górniczego rodowodu miasta. Szczególnie wyrobiska po eksploatacji piasków podsadzkowych, sąsiadujące bezpośrednio z najbardziej zurbanizowaną częścią Dąbrowy Górniczej, stały się atrakcyjnymi terenami rekreacyjnymi dla mieszkańców całego regionu. Ponadto okazało się, że na obrzeżach takich piaskowni, zasilanych wodami z przeciętych poziomów wodonośnych, formują się niezwykle interesujące układy ekologiczne z licznymi populacjami rzadkich, ginących gatunków roślin i zwierząt.

Wspomniane tu uwarunkowania oraz wiele innych sprawiły, że mimo przekształceń środowiska, często drastycznych, stan zachowania przyrody miasta należy uznać za dobry i godny utrzymania.

Najcenniejsze elementy flory i fauny

Dla oceny zachowanych walorów przyrodniczych ważna jest między innymi ranga gatunków wymagających ochrony. Jednym z wyznaczników tej rangi jest umieszczenie gatunku w „Polskiej czerwonej księdze roślin” lub „Polskiej czerwonej księdze zwierząt”. Na obszarze Dąbrowy Górniczej wykazano stanowiska 14 takich gatunków. Wśród roślin są to – lipiennik Loesela, wyblin jednolistny, buławnik czerwony, storzan bezlistny, cis pospolity, wilczomlec pstry, tłustosz pospolity dwubarwny, wśród zwierząt – bączek, bąk, podróżniczek, rybitwa białoczelna, kropiatka (ptaki), minóg strumieniowy (minogi) oraz modraszek nausitous (bezkregowce).

Najwięcej, bo aż 7 gatunków z polskich czerwonych ksiąg (lipiennik Loesela, wyblin jednolistny, tłustosz dwubarwny, bączek, bąk, podróżniczek, rybitwa białoczelna) odnotowano w siedliskach początkowego etapu formowania, na obszarach drastycznie odkształconych poprzez eksploatację piasku na terenie Pogorii i Kuźnicy Warężyńskiej. Dalšie 3 (wilczomlec pstry, buławnik czerwony, cis pospolity) ma swoje siedliska na terenach po dawnej eksploatacji rud kruszcowych na obszarze Trzebiesławskich Wzgórz. Jedynie 2 gatunki związane są z siedliskami zbliżonymi do naturalnych – minóg strumieniowy żyje w wodach Białej Przemszy (w rejonie ujścia Centurii), a storczyk storzan bezlistny w liściastych, naturalnych lasach uroczyska Mokrznia. Nasuwa się tu pozornie paradoksalny wniosek, że najwartościowsze przyrodniczo są tereny odkształcone, na których zachodzi spontaniczna regeneracja ekosystemów. Dostrzeżenie tego zjawiska przez przyrodników i zrozumienie jego znaczenia przez władze miasta uchroniło siedliska tych unikatowych gatunków przed tradycyjnie rozumianą rekultywacją.

Występowanie w Dąbrowie Górniczej na kilku stanowiskach derkacza, ptaka, który prawie wyginął w zachodniej Europie, choć w Polsce nie jest bardzo rzadki, świadczy o dobrej jeszcze kondycji wilgotnych łąk, na których ten ptak żyje, na terenie kraju, w tym również naszego miasta.

Aktualny stan ochrony przyrody w mieście

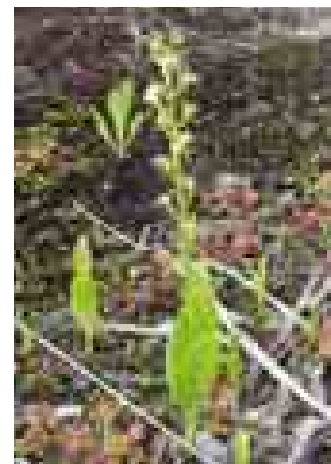
Dążenia władz miasta i środowisk przyrodników do ochrony prawnej walorów przyrodniczych Dąbrowy Górniczej mają długą tradycję, sięgającą początków miasta. Jego pierwszy prezydent, **dr Adam Piwowar**, międzynarodowej sławy geolog, odkrywca wielu złóż surowców mineralnych w Zagłębiu Dąbrowskim, już w latach 20. XX w. zabiegał o objęcie ochroną rezerwatową odkrywki największego w Europie pokładu węgla kamiennego Reden.

Tak o propozycji dr. Adama Piwowara, w dziale „Wiadomości bieżące” czasopisma „Ochrona Przyrody”, w 1922 roku donosił Władysław Szafer:

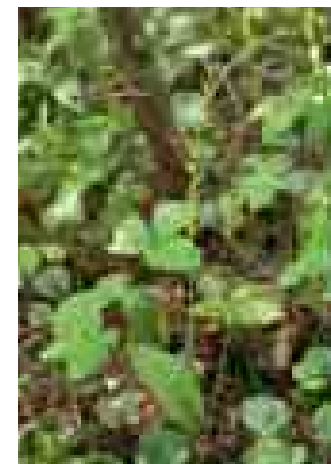
„...Na wniosek dra Piwowara, prezydenta m. Dąbrowy Górniczej oraz delegata P.K.O.P., przedstawił konserwator pan Jerzy Remer na posiedzeniu Rady Wojewódzkiej, odbytem w Kielcach dnia 27 października 1921 r., referat w przedmiocie utworzenia rezerwatu w najbardziej odpowiedniej partji powierzchniowej wychodni pokładu węgla, zwanego Redenem. Prezydjum P.K.O.P.1 zapytane o opinię w tej sprawie, poparło jaknausilniej ten nader ważny projekt. Wychodnia pokładu Redenu, zachowana trwale jako osobliwość i zabytek przyrody polskiej, obudzi w całym świecie kulturalnym wielkie zainteresowanie, gdyż będzie to kapitalna demonstracja najgrubszego pokładu węglowego w Europie. Odwiedzenie tego rezerwatu będzie połączone z wielką korzyścią dla wycieczek szkolnych, górniczych, geologicznych i w ogóle przyrodniczych...”

Pomimo tak wielkiego zaangażowania samorządu lokalnego, inicjatywa utworzenia w samym centrum miasta rezerwatu „Reden” nie została nigdy zrealizowana, a pokład (dziś znany pod nazwą pokład 510) nie ma już w ogóle odstonięć na powierzchni.

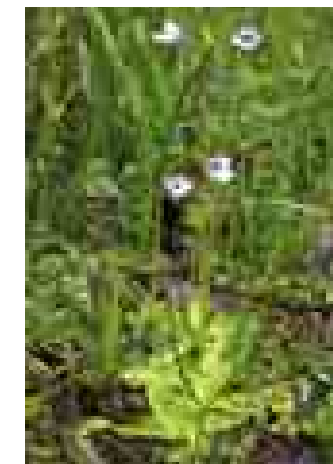
Rośliny z „Polskiej czerwonej księgi roślin” występujące w Dąbrowie Górniczej

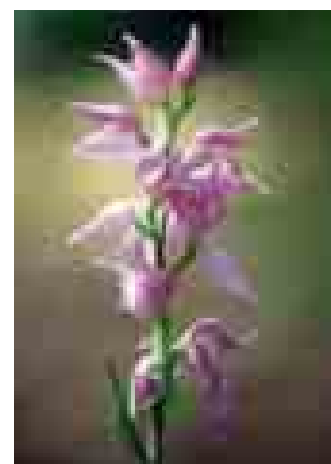
Lipiennik Loesela (fot. Andrzej Czyłok)

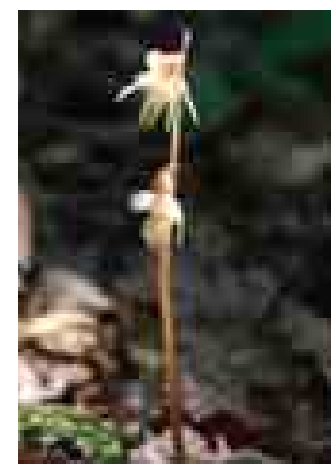
Wyblin jednolistny (fot. Kamil Kulpiński)

Tłustosz (fot. A. Czyłok)

Buławnik czerwony (fot. A. Czyłok)

Storzan bezlistny (fot. A. Czyłok)

Cis pospolity (fot. Anna Kubajak)

Wilczomlec pstry – Dąbrowa Górnicza to jedyne w Polsce miejsce jego występowania (fot. A. Czyłok)

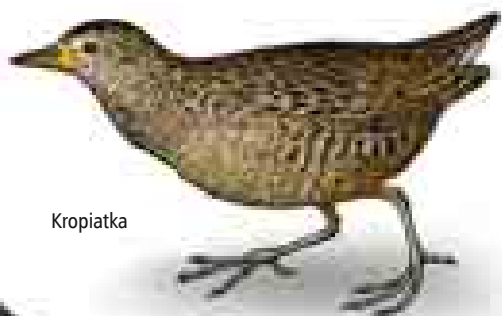
Ptaki z „Polskiej czerwonej księgi zwierząt” występujące w Dąbrowie Górniczej

Rybitwa białoczerna

Podróżniczek

Kropiatka

Bąk

Bączek

(rys. na str. Joanna Dzierzbicka)

Mimo wielu opracowań oraz działań podejmowanych na rzecz ochrony walorów przyrodniczych Dąbrowy Górniczej, przez dziesięciolecia jedynymi obiektami objętymi ochroną prawną w mieście były 4 pomniki przyrody ożywionej – lipy drobnolistne w dzielnicy Bugaj i tzw. „Lipy Dobieckich” w Kuźniczce Nowej. Przejęcie przez samorządy lokalne inicjatywy w sprawie ochrony prawnej cennych obiektów przyrodniczych na terenie ich administracji, możliwe od 1991 roku na mocy ustawy o ochronie przyrody, dało impuls do tworzenia sieci obszarów chronionych w mieście.

Aktualnie na terenie Dąbrowy Górniczej ochroną prawną objętych jest 6 obszarów jako **użytki ekologiczne** – Pustynia Błędowska (1995), Młaki nad Pogorią I (1996), Bagna w Antoniowie (2001), Pogoria II (2002), Źródłiska w Zakawiu (2004) oraz Uroczysko Zielona (2008). W mieście funkcjonują ponadto **pomniki przyrody** – Wywierzyska w Strzemieszycach Wielkich (1996) i 20 okazałych drzew w różnych dzielnicach miasta, **stanowisko dokumentacyjne** Srocza Góra (2007) oraz **zespół przyrodniczo-krajobrazowy** Wzgórze Gofonoskie (1994).

Wschodnia część Dąbrowy Górniczej (na wschód od towarowej linii kolejowej z Łaz do Huty Katowice – Arcelor Mittal) leży w granicach **obszaru chronionego krajobrazu**, stanowiącego otulinę Parku Krajobrazowego „Orlich Gniazd”. Natomiast fragment Pustyni Błędowskiej, znajdujący się na obszarze administracyjnym Dąbrowy Górniczej, pokrywający się z powierzchnią użytku ekologicznego o tej samej nazwie, objęty jest granicami wymienionego **parku krajobrazowego**.

Występujące na terenie Dąbrowy Górniczej ostoje wartościowych ekosystemów oraz atrakcyjne krajobrazy stanowią ważny element dziedzictwa przyrodniczego województwa śląskiego. Powołanie na Pustyni Błędowskiej obszaru **Natura 2000** (PLH120014), a także utworzenie na terenie miasta kolejnej ostoi Natura 2000 pod nazwą „Lipienniki w Dąbrowie Górniczej”, wskazują na ważny udział tych terenów w ochronie dziedzictwa przyrodniczego Polski i Europy.

Zwierzęta z „Polskiej czerwonej księgi zwierząt” występujące w Dąbrowie Górniczej

Modraszek nausitous
(fot. A. Czylok)

Minóg strumieniowy (fot. A. Kubajak)

I. Obszary chronione

1. Bagna w Antoniowie

Forma ochrony: użytek ekologiczny oraz część obszaru Natura 2000 „Lipienniki w Dąbrowie Górniczej”

Data utworzenia: 2001 r. (rozporządzenie wojewody śląskiego – Dz. Urz. Woj. Śl. nr 73/01 poz. 1906)

Powierzchnia: 3,09 ha

Położenie: starorzecze Trzebyczki koło Piły Ujejskiej, przysiółka Antoniowa, w pobliżu drogi S1 – Wschodniej Obwodnicy GOP

Cel ochrony: zachowanie rzadkich biocenoz torfowisk przejściowych i niskich oraz zbiorowisk roślinnych jako zaplecza genetycznego unikatowych gatunków roślin we wczesnych etapach sukcesji dla licznych pobliskich wyrobisk po eksploatacji piasku

Jest to torfowisko przejściowe o miąższości utworów torfowych około 125 cm. Zasilane jest przez wody sączące się z wysięków na krawędzi doliny. Bagna tego typu są obecnie niezmiernie rzadkie w południowej Polsce. Występuje tu około 80 taksonów mchów i 9 gatunków wątrobowców, które w większości są zagrożone na Wyżynie Śląskiej. Na bagnach znaleziono kilka gatunków reliktowych. Należą one do najrzadszych mszaków Polski.

Równie bogata jest flora roślin naczyniowych. Obejmuje ona około 350 gatunków. Bardzo cenny jest lipiennik Loesela. Masowo występują rośliny owadożerne – rosiczki. Na obrzeżach torfowiska występuje bagno zwyczajne, pomocnik baldaszkowy, wawrzynek wilczelyko. „Bagna” są również ostoją wielu gatunków zwierząt. Żyje ich tu około 250, z których ponad 40 jest objętych ochroną prawną. Z ptaków na uwagę zasługuje bardzo rzadki, ze względu na kurczenie się zasięgu moczarów i bagnisk – kszczyk.

Rośliny chronione: lipiennik Loesela, rosiczki: długolistna, okrągłolistna i pośrednia, kukułki, bobrek trójlistkowy;

Interesujące zwierzęta:

ptaki: kszczyk, bocian biały, remiz, strzyżyk, dzwonec, trznadel;

plazy: rzekotka, ropucha szara, traszka zwyczajna;

gady: jaszczurka zwinka i żyworodna, padalec, zaskroniec zwyczajny.

Kszczyk – bardzo rzadki ptak żyjący na bagnach i moczarach (rys. J. Dzierzbicka)

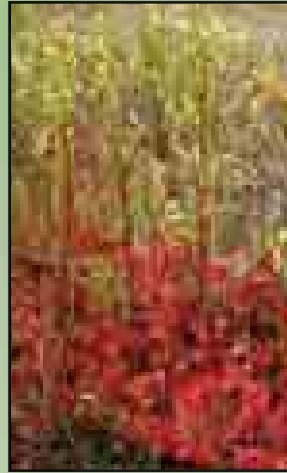

Przeplatka diamina – rzadki motyl występujący na torfowisku w Antoniowie (fot. A. Tyc)

ROSICZKI – ROŚLINY OWADOŻERNE

Rosiczka okrągłolistna (fot. A. Czylok)

Rosiczka długolistna (fot. A. Tyc)

Rosiczka pośrednia – w przewodzie (fot. A. Kubajak)

Wetniana wiosną na torfowisku w Antoniowie (fot. A. Kubajak)

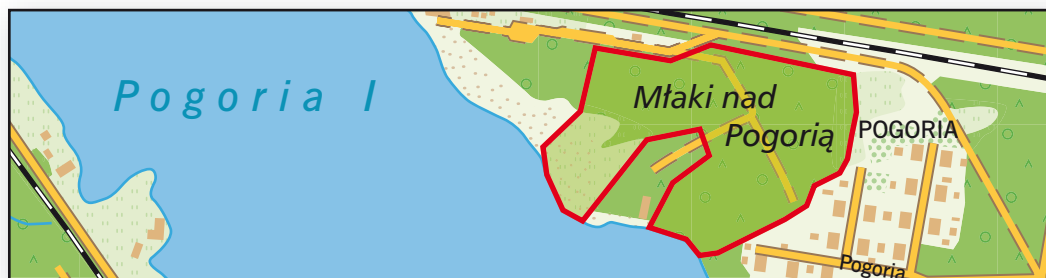
Mech torfowiec – budujący darń torfowiska przejściowego w Antoniowie (fot. A. Czylok)

Rośliny budujące darń torfowiska przejściowego – żurawina błotna i mech torfowiec (fot. K. Kulpiński)

Krajobraz Bagna w Antoniowie (fot. A. Tyc)

2. Młaki nad Pogorią I

- Forma ochrony:** użytek ekologiczny
Data utworzenia: 1996 r., 2002 r. (uchwała Rady Miejskiej – Dz. Urz. Woj. Śl. nr 47/02 poz. 1576)
Powierzchnia: 7 ha
Położenie: między zbiornikiem Pogoria I a torami kolejowymi, w pobliżu osiedla Pogoria
Cel ochrony: zachowanie rzadkich siedlisk torfowiskowych z unikatową w kraju roślinnością młak i mszystych moczarów

„Młaki” powstały na obrzeżach obszaru poeksploatacyjnego kopalni piasku podsadzko-wego. Siedlisko nawadniane przez wody wysiękowe lub źródliskowe zasobne jest w składniki mineralne. Wytworzyły się tu liczne, inicjalne zbiorowiska roślinne. Najciekawszym, nie spotykanym w regionie i bardzo rzadkim w kraju, jest występujący tu skład gatunkowy młaki niskoturzycowej, związanej z torfowiskami źródliskowymi o podłożu zasadowym lub obojętnym. Ponadto wytworzyły się zbiorowiska ze skrzypem pstrym, który zaliczany jest do roślinności arktyczno-górskiej.

Użytek jest bardzo bogaty w osobliwości florystyczne. Rosną tu rzadkie gatunki storczykowatych, jak: lipiennik Loesela, wyblin jednolistny; kruszczyki: błotny, rdzawoczerwony, szerokolistny; kukułki: szerokolistna, plamista; listera jajowata. Występują też ciekawe rośliny mięsożerne, jak rosiczki: okrągłolistna, pośrednia, długolistna oraz tłustosz pospolity dwubarwny.

Niestety, w stosunku do połowy lat 90. XX w. liczebność wielu populacji wydatnie się zmniejszyła. I tak – tłustosz dwubarwny: w 1994 r. było około kilku tysięcy okazów, w 2007 r. około 300; – lipiennik Loesela: w 1994 r. – około 300 okazów, w 2007 r. około 50; – wyblin jednolistny: w 1994 r. – około 200 okazów, w 2007 r. około 10.

Tak wydatny spadek liczebności populacji roślin światłolubnych wynika z zarastania obszaru przez drzewa, krzewy i trzcinę pospolitą. Celem ich zachowania należy wprowadzić aktywną ochronę przez usuwanie części drzew, krzewów oraz trzcin.

Jako ciekawostkę można podać, że na skraju wyrobiska pojawiło się stanowisko owada – czerwca polskiego. Jego larwy były używane w średniowieczu do wyrobu karminu stosowanego do barwienia tkanin. Polska była potęgą w jego produkcji i eksportowała go na całą Europę.

Rośliny chronione: rosiczki: długolistna, okrągłolistna, pośrednia; tłustosz dwubarwny, kruszczyki: błotny, szerokolistny, rdzawoczerwony; kukułki: szerokolistna, plamista; lipiennik Loesela, wyblin jednolistny, kosatka kielichowa, centuria pospolita, bagno zwyczajne, kruszyna pospolita, kalina koralowa;

Grzyby: mądziak malinowy;

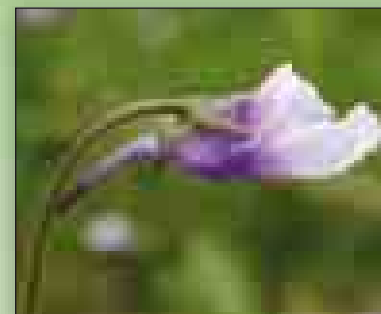
Interesujące zwierzęta:

- ptaki:** łożówka, trzcinia, trzcinniczek, zaganiacz, potrzos;
płazy: żaba trawna i moczarowa.

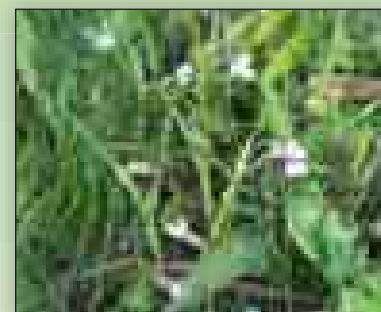

Kępy trzęślicy modrej na młakach (fot. A. Czyłok)

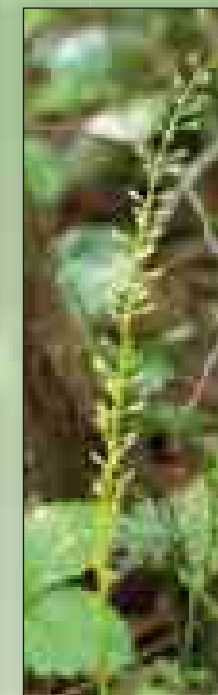
CENNE ROŚLINY WYMAGAJĄCE CZYNNEJ OCHRONY

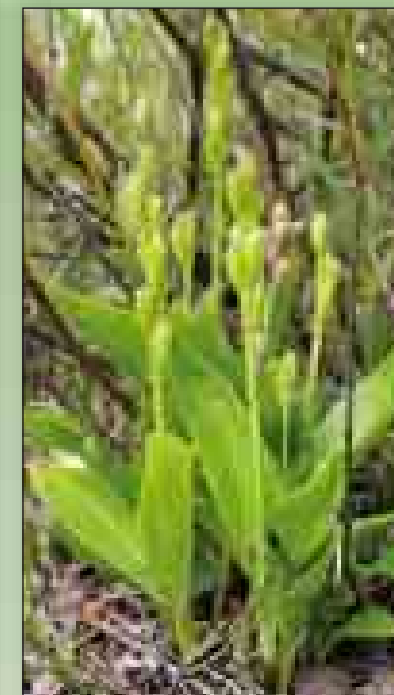
Tłustosz dwubarwny (kwiat) – roślina owadożerna (Fot. A. Czyłok)

Okazy tłustosza dwubarwnego – jego populacja systematycznie się zmniejsza (fot. A. Kubajak)

Wyblin jednolistny (fot. K. Kulpiński)

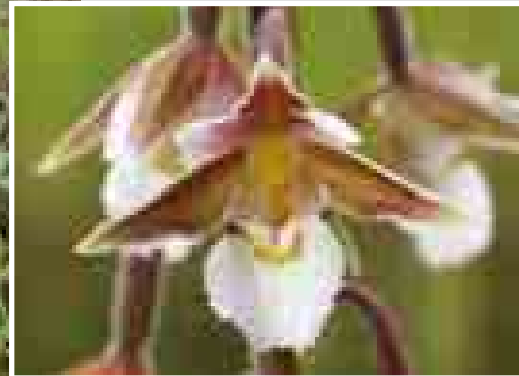

Owocujące okazy lipiennika Loesela – zanikającego w Europie gatunku (fot. A. Czyłok)

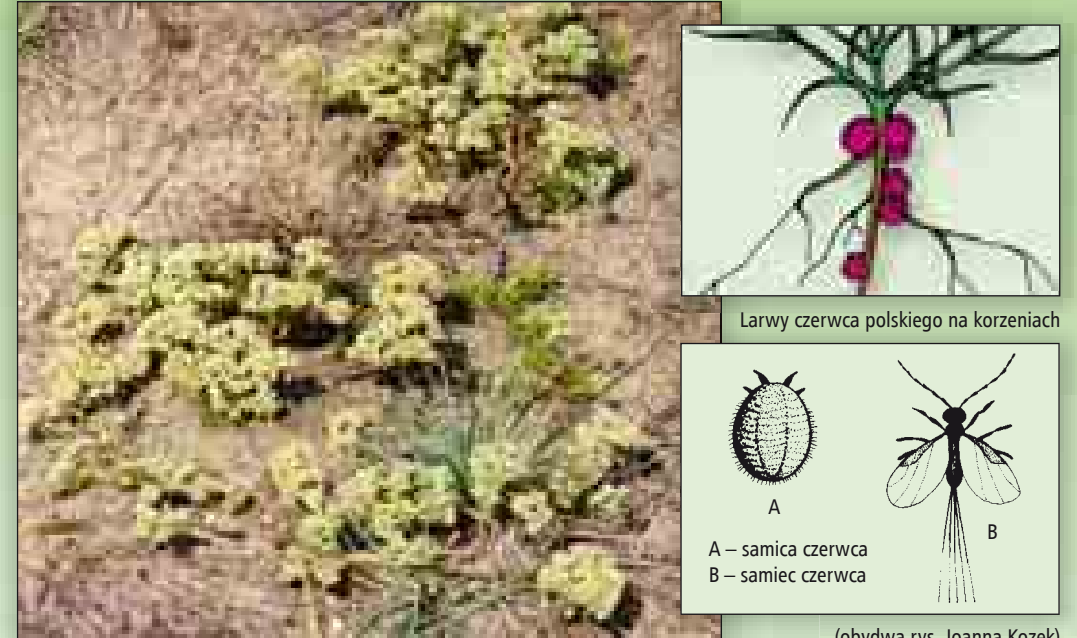
Bagno zwyczajne (fot. A. Czylok)

Krwawnica pospolita (fot. A. Czylok)

Kruszczyk błotny – zbliżenie kwiatu
(fot. A. Czylok)

CZERWIEC POLSKI

Roślina czerwec trwały – na jej korzeniach żyje owad – czerwec polski (fot. A. Kubajak)

Owad – czerwec polski w średniowiecznej Polsce hodowany był na ogromną skalę. Tak jak Chiny miały jedwabniki i jedwab, tak Polska miała czerwca i wytwarzany z niego czerwony barwnik – karmin. Jego produkcja była bardzo wysoka. Eksportowano go na całą Europę. Był on ważnym źródłem bogactwa Polski. W dawnej Europie czerwca powszechnie kojarzono z Polską, o czym może świadczyć fakt, że w XVIII w. Linneusz nadał mu nazwę *Coccus polonicus* L.

Gruszczyk mniejszy (fot. A. Kubajak)

Rogatek sztywny – roślina zanurzona w toni wodnej
(fot. A. Czylok)

3. Pogoria II

- Forma ochrony:** użytek ekologiczny
Data utworzenia: 2002 r. (uchwała Rady Miejskiej – Dz. Urz. Woj. Śl. nr 47/02 poz. 1577)
Powierzchnia: 40 ha
Położenie: pomiędzy zbiornikami Pogoria I i Pogoria III, w pobliżu miejscowości Piekło
Cel ochrony: zachowanie biocenoz nadwodnych i bagiennych z bogatą awifauną, cenna ostoja ptaków wodno-błotnych

Użytek obejmuje jezioro Pogorię II wraz z otaczającym terenem. Pogoria II, podobnie jak Pogoria I i III, jest zbiornikiem sztucznym, powstałym po zalaniu głębokich wyrobisk piasku podsadzkowego. Spośród 3 zbiorników Pogoria II ma najbardziej interesujące otoczenie, utworzone przez szeroki pas roślinności. Jest to przykład niezwykle szybkiej regeneracji układów biocenotycznych, bardzo zbliżonych do naturalnych. Występują tu takie zbiorowiska roślinne, jak: szuwary, murawy, zarośla, lasy łęgowe, zespoły bagiennie i wodne.

Obszar charakteryzuje się dużym bogactwem faunistycznym. Stwierdzono tu występowanie 84 gatunków kręgowców, z czego 52 znajdują się pod całkowitą ochroną. Szczególnie bogata i cenna jest fauna ptaków. Zaobserwowano na tym terenie ptaki bardzo już nieliczne na Śląsku, a nawet w całym kraju, jak np. bączek (ta miniaturowa czapla została zamieszczona w „Polskiej czerwonej księdze zwierząt”), remiz, zimorodek. Na zachodnim krańcu jeziora zanikły kępiaste turzycy, które były dogodnym miejscem lęgowym dla mew i rybitw.

Najcenniejszym fragmentem użytku, ze względu na lęgi ptactwa wodno-błotnego, płazów i tarła ryb, jest płytką, zarośniętą zatoką w południowo-wschodniej części zbiornika.

Wędkowanie nadzorowane jest przez Polski Związek Wędkarski.

Rośliny chronione: grążel żółty, grzybień biały, kruszczyk błotny, kruszczyk rdzawoczerwony i szerokolistny, kruszyna pospolita;

Grzyby: mądziak malinowy;

Interesujące ptaki: bączek, brodziec piskliwy, zimorodek, remiz, trzcinia, łożówka.

Zbiornik Pogoria II jest użytkowany przez członków Polskiego Związku Wędkarskiego (fot. A. Czyłok)

Kwiat i liście grążela żółtego dominującego pośród roślinności pływającej na zbiorniku Pogoria II (fot. A. Czyłok)

Grążel – owoc (fot. A. Kubajak)

Zimorodek (rys. J. Dzierzbicka)

Owocniki mądziaka malinowego, grzyba z rodziny sromotnikowatych (fot. A. Czyłok)

Młody perkoz i łyska (fot. A. Kubajak)

Gniazdo remiza (fot. A. Tyc)

Kwiaty centurii pospolitej (fot. A. Czyłok)

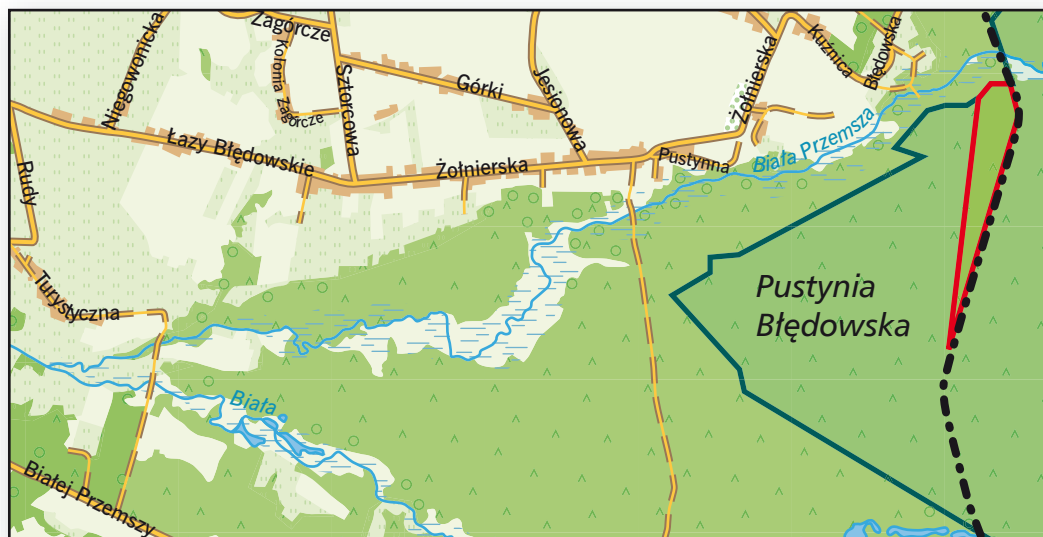
Grzybenie białe występujące na Pogorii II i starorzeczu Białej Przemszy w okolicy Błędowa (fot. A. Czyłok)

Kruszczyk rdzawoczerwony – storczyk preferujący suchsze stanowiska (fot. A. Czyłok)

Kruszczyk szerokolistny – zbliżenie (fot. A. Kubajak)

4. Pustynia Błędowska

- Forma ochrony:** użytek ekologiczny oraz ostoja siedliskowa Natura 2000
- Data utworzenia:** 1995 r. (rozporządzenie wojewody katowickiego nr 100/95 i rozporządzenie wojewody śląskiego z 2006 r.)
- Powierzchnia:** użytek ekologiczny 684 ha, z tym że na terenie Dąbrowy Górniczej znajduje się tylko 14,5 ha
- Położenie:** Błędów we wschodniej części Dąbrowy Górniczej i gmina Klucze, w granicach Parku Krajobrazowego „Orlich Gniazd”
- Cel ochrony:** zachowanie pozostałości po największym w Polsce obszarze śródlądowych piaszków wydmyowych wraz z charakterystyczną florą i fauną

Pustynia Błędowska to rozległy, piaszczysty obszar, który ciekawie kontrastuje z bogatą przyrodniczo doliną Białej Przemyskiej i Białej. Powstała ona w wyniku intensywnego rozwoju górnictwa i hutnictwa rud ołowiu i srebra od wczesnego średniowiecza – XI w. do XVIII w. Na potrzeby przemysłu karczowano lasy. Dodatkowo wypasano tam bydło, co spowodowało odsłonięcie luźnych piaszków i wytworzenie się krajobrazu pustynnego. Wiatr przynosił luźny piasek, budował ruchome wydmy, obniżenia deflacyjne. Jeszcze w okresie międzywojennym, w latach 20. XX w., obserwowano na pustyni miraż, zaś w latach 50. zdarzały się potężne burze piaszkowe. Pustynia stanowiła jedną z ważniejszych osobliwości przyrodniczych Polski.

W chwili obecnej teren Pustyni zarasta. Dzieje się tak w wyniku świadomego wprowadzenia w latach 60. wydmuchrzycy piaszkowej (rośliny nadmorskich wydmy) i wierzby kaspiskiej (gatunku obcego). Następnie na dużym obszarze posadzono sosnę. W efekcie wystąpiło osłabienie erozji wietrznej i wkroczenie, w ramach sukcesji naturalnej, gatunków rodzimych. Obecnie pozostały już tylko niewielkie, kilkunastoarowe powierzchnie nagich piaszków. Aby utrzymać pustynny charakter omawianego terenu, należałoby podjąć czynną ochronę. Polegałaby ona na wycięciu sztucznych i spontanicznych zalesień i zadrzewień oraz bronowaniu powierzchni piasku. Zadania takie powinny znaleźć się w planach ochrony Natura 2000.

Interesującym rejonem jest uroczysko „Kozi Róg”, położone w pobliżu ujścia Centurii do Białej Przemyskiej, obok przysiółka Wałek w Błędowie. Zachowały się tam jeszcze fragmenty krajobrazu wydmyowego. Bardzo ciekawe są występujące tu stare, ponad stuletnie

sosny o fantastycznie powyginanych pniach i korzeniach. Tworzą najczęściej biogrupy, przy czym drzewa zewnętrzne są zazwyczaj niższe, z gałęziami do samej ziemi, płozącymi się jak u kosodrzewiny. Między tymi kępami są powierzchnie bez drzew, porośnięte roślinnością wydmyową, złożoną z kilku roślin kwiatowych oraz porostów, grzybów i mszaków. Jest to rodzimy typ roślinności, bardzo przydatny do utrwalania ruchomych wydmy.

Jeszcze w latach 80. XX w. były tu obserwowane cietrzewie. Obecnie zostały wypłoszone ze względu na dużą penetrację tych obszarów przez ludzi.

Na terenach pustynnych dominują mozaikowo rozmieszczone fragmenty muraw psamofilnych (rosnących na ubogich siedliskach) i pionierskich biogrup roślinności krzewiasto-drzewiastej (topola osika, wierzba ostrolistna, jałowiec pospolity, sosna zwyczajna, brzoza brodawkowa). Na terenie ubogiej pozornie pustyni rośnie 350 gatunków roślin. Z roślin chronionych można spotkać np. kruszczyka szerokolistnego i rdzawoczerwonego; z rzadkich: strzęplichę siwą, gruszczykę zieloną, gęsiówkę piaskową.

Z ptaków wyróżnia się tu żyjący w znacznym zagęszczeniu skowronek borowy. Spotyka się też takie ciekawostki, jak: świergotka polnego, dudka czy lelka.

Rośliny chronione: pomocnik baldaszkowy, kruszczyk szerokolistny i rdzawoczerwony, gruszczyka zielona;

Interesujące zwierzęta:

ptaki: białorzytka, skowronek borowy, świergotek polny, lelek, dudek;

gady: jaszczurka zwinka.

Ostatnie fragmenty otwartych piaszczystych powierzchni na terenie Pustyni Błędowskiej (fot. A. Czyłok)

Długie, płózące się gałęzie sosny z licznymi leżącymi szyszkami (fot. A. Kubajak)

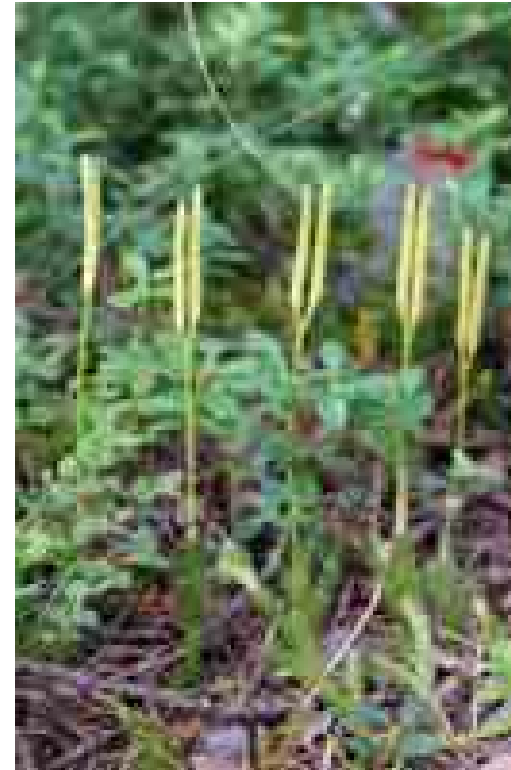
Wilczomlec sosnka (fot. A. Tyc)

Mrowisko na terenie pustyni (fot. A. Kubajak)

Samotnie rosnąca sosna z płózącymi się gałęziami (fot. A. Kubajak)

Początkowy etap utrwalania piasków przez porosty, mszaki (fot. A. Kubajak)

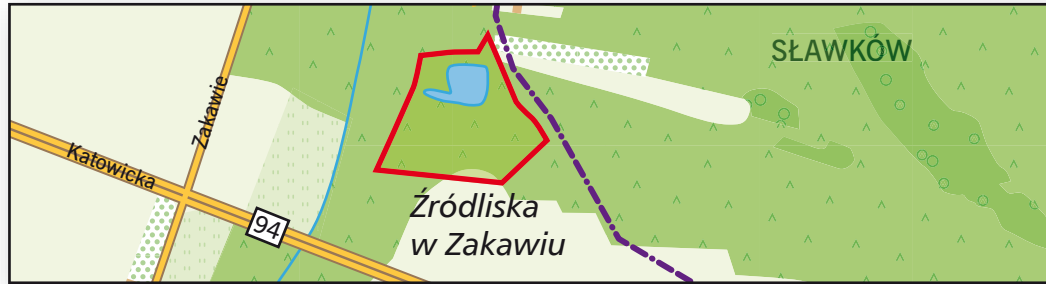
Widłak goździsty w runie borów uroczyska „Kozi Róg” (fot. A. Kubajak)

Pomocnik baldaszkowaty w runie borów uroczyska „Kozi Róg” (fot. A. Tyc)

Kępa wrzосу zwyczajnego na piaskach Pustyni Błędownskiej (fot. A. Czyłok)

5. Źródlika w Zakawiu

- Forma ochrony:** użytek ekologiczny
Data utworzenia: 2004 r. (uchwała Rady Miejskiej Dz. Urz. Woj. Śl. nr 94/2004 poz. 2635)
Powierzchnia: 1,69 ha
Położenie: w strefie źródłkowej rzeki Bobrek i zbudowanej tu w XIX w. płuczki rud cynku, ołowiu i srebra
Cel ochrony: ochrona źródeł oraz cennych biocenoz, charakterystycznych dla chłodnych i czystych wód

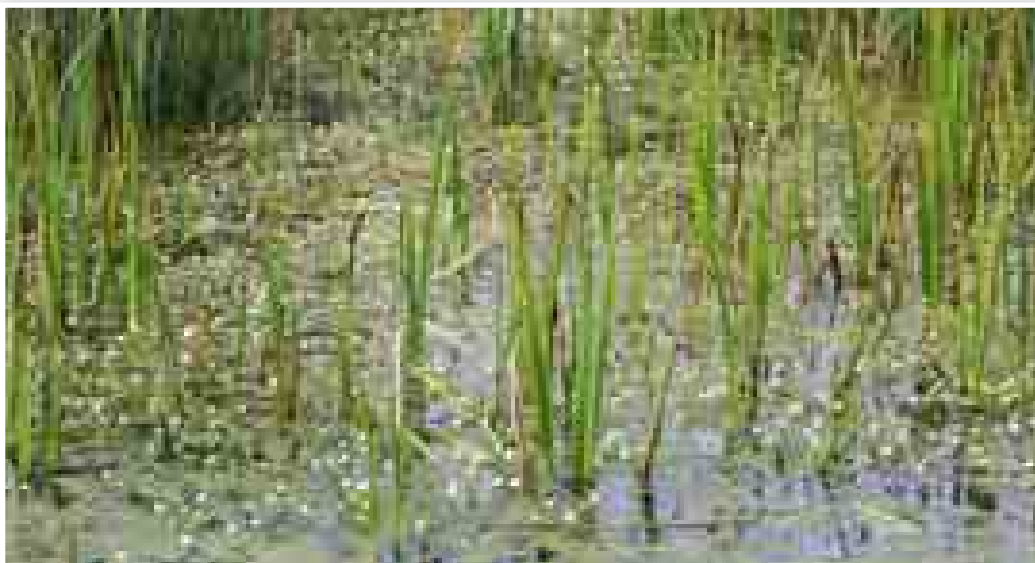
Opisywany obszar objęto ochroną ze względu na wartościowe ekosystemy związane ze źródłkami oraz towarzyszące im suche, jak i wilgotne łąki. Biocenozy źródłkowe charakteryzują się występowaniem gatunków wskaźnikowych dla czystych wód, jak: kielż zdrojowy, wypławek kątogłowy, chruściki. Niżej położone tereny porastają łąki trzęślicowe z charakterystycznymi roślinami – kosaćcem syberyjskim, mieczykiem dachówkowatym, kruszczykiem błotnym i goryczką wąskolistną.

Poziom wód podziemnych w poszczególnych latach jest zmienny. Są okresy, że źródła wysychają i wówczas związane z nimi biotopy nie występują. Odradzają się jednakże w latach o korzystnych warunkach. Na dawnych usypiskach odpadów popłuczkowych z XIX w., stanowiących drobne okruchy skały wapiennej oraz sąsiednich zwydmionych piaskach utrzymują się ciepłolubne murawy. Zanik koszenia i wypasu sprzyja rozprzestrzenianiu się zarośli tarniny, szakłaka oraz głogu.

Rośliny chronione: kosaciec syberyjski, mieczyk dachówkowaty, goryczka wąskolistna, włosienicznik wodny;

Interesujące zwierzęta: kielż zdrojowy, wypławek kątogłowy, chruściki, żaby wodne.

Szuwary i włosienicznik wodny na stawie (fot. A. Kubajak)

Świerzbica łąkowa z mieniącym się w świetle słonecznym motylem kraśnikiem sześciopłamkiem (fot. A. Kubajak)

Włosienicznik wodny na stawie wraz ze zbliżeniem kwiatu i liści (fot. A. Kubajak)

Żaba wodna w stawie (fot. A. Kubajak)

Roślinność zarastającego stawu na Źródłiskach w Zakawiu (fot. A. Kubajak)

Kosaciec syberyjski (fot. A. Kubajak)

Cieptolubne murawy z zawciągiem pospolitym (fot. A. Kubajak)

Chaber driakiewnik w naturalnej kompozycji kwiatowej (fot. A. Kubajak)

6. Srocza Góra

- Forma ochrony:** stanowisko dokumentacyjne
Data utworzenia: 2007 r. (uchwała Rady Miejskiej nr XXI/339/07)
Powierzchnia: długość stanowiska 300 m
Położenie: wzgórze Srocza Góra (329,5 m n.p.m.) w Strzemieszycach, przy drodze krajowej 94 – Kraków–Katowice
Cel ochrony: zachowanie odsłonięcia wapieni triasowych i śladów ich dawnej eksploatacji dla celów dydaktycznych i naukowych

Stanowisko dokumentacyjne znajduje się w zachodniej części Sroczej Góry. Jest to odsłonięcie triasowej formacji geologicznej.

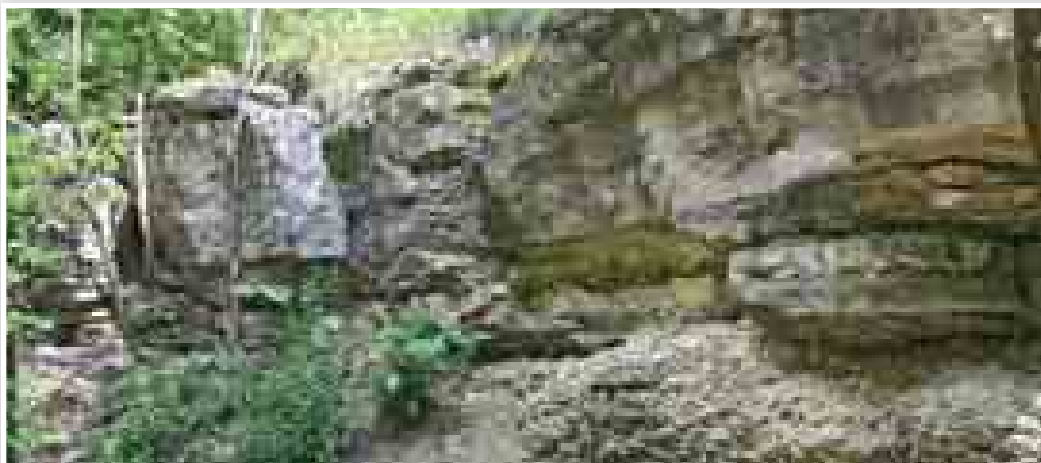
Widoczny jest profil osadów triasu środkowego (wapienia muszlowego), a od północy osadów starszych – permskich i dolnotriasowych.

W wyrobisku, z dość dobrze zachowanym starym piecem wapienniczym, w okrucach skalnych u podnóża skarpy można znaleźć skamieniałości małży, ślimaków i liliowców.

Zakład wydobywania wapienia i wypalania wapna istniał tu od 1890 r. do końca lat 80. XX w. Obecnie teren stanowiska samoczynnie się zalesia. Zbocza po eksploatacji wapienia porośnięte są zaroślami kserotermicznymi, zasłaniającymi profil skał. Zachowanie tego odsłonięcia wymaga czynnej ochrony, a więc usuwania pojawiających się tu drzew i krzewów.

Na terenie stanowiska dokumentacyjnego została wytyczona ścieżka dydaktyczna oraz zainstalowano tablice informacyjne.

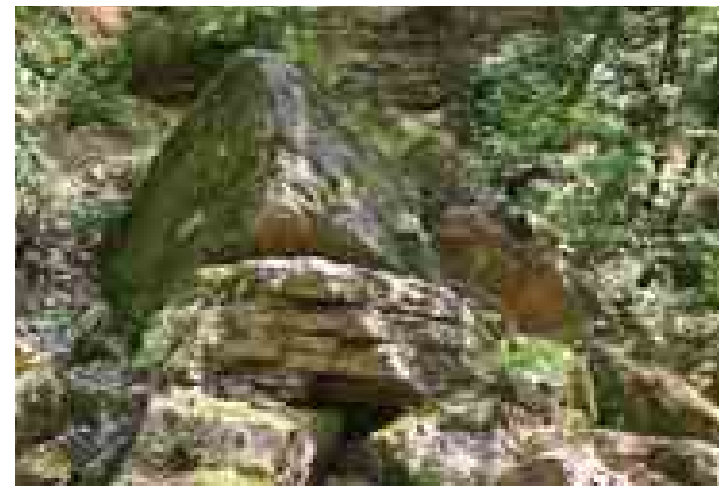
Spękane ławice wapieni triasowych (fot. A. Kubajak)

Ściany dawnego kamieniołomu wapieni triasowych (fot. A. Czyłok)

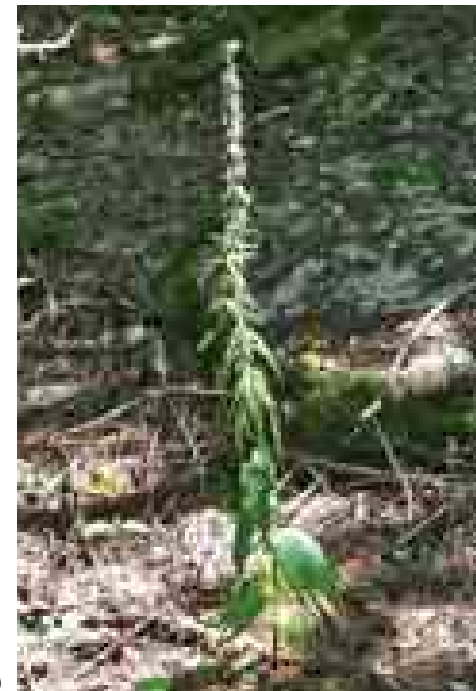

Wapień muszlowy i wapień falisty w odsłonięciu na Sroczej Górze (fot. A. Kubajak)

Duże, omszone, kanciaste bloki skalne, oderwane od ściany (fot. A. Kubajak)

Samotny okaz kruszczyka szerokolistnego (fot. A. Kubajak)

Podziemne wyrobisko wapieni w dawnym kamieniołomie na Sroczej Górze (fot. A. Czyłok)

7. Uroczysko Zielona

Forma ochrony: użytek ekologiczny

Data utworzenia: 2008 r. (uchwała Rady Miejskiej nr XXXI/538/08)

Powierzchnia: 17,5 ha

Położenie: wschodnia część Parku Zielona

Walory przyrodnicze: prawie naturalne lasy grądowe z bogatym runem

Park Zielona o powierzchni 67 ha został założony w 1932 r. przez zagospodarowanie naturalnego lasu liściastego. Najbardziej cenna pod względem przyrodniczym jest wschodnia część parku, która zachowała prawie naturalny charakter w postaci lasów grądowych z bogatym runem. Masowo występuje tam czosnek niedźwiedzi oraz kilka innych gatunków chronionych. Rośnie tu także rzadko spotykany zawilec żółty. Ciekawą rośliną pływającą po stawie jest osoka aloesowata.

Rośliny chronione: kruszczyk szerokolistny, lilia złotogłów, tojad dziobaty, śnieżyczka przebiśnieg, przyłaszczka pospolita, bluszcz pospolity (egzemplarze owocujące), czosnek niedźwiedzi;

Interesujące ptaki: drożdź śpiewak, jastrząb, dzięcioł duży, rudzik, sikory, kowalik, zięba.

Zawilec gajowy (fot. A. Czyłok)

Grąd niski z czosnkiem niedźwiedzim (fot. A. Kubajak)

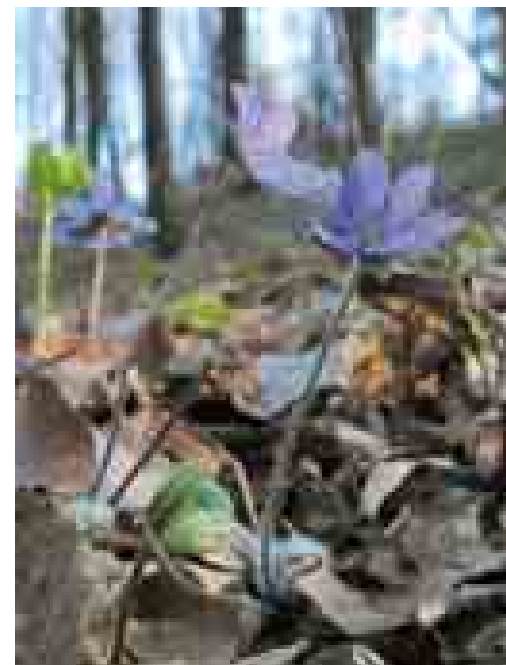
Czosnek niedźwiedzi – kwiaty (fot. K. Kulpiński)

Zawilec żółty (fot. A. Tyc)

Przyłaszczka pospolita (fot. Andrzej Tyc)

Lilia złotogłów (fot. A. Kubajak)

Las łęgowy w maju (fot. K. Kulpiński)

Tojad dzióbaty (fot. A. Czyłok)

Śnieżyczka przebiśnieg (fot. A. Kubajak)

Jeż europejski dość często spotykany na obszarze Dąbrowy Górnicej (fot. A. Czyłok)

8. Wzgórze Gołonoskie

- Forma ochrony:** zespół przyrodniczo-krajobrazowy
Data utworzenia: 1994 r., 2002 r. (uchwała Rady Miejskiej, Dz. Urz. Woj. Śl. nr 47/02 poz. 1578)
Powierzchnia: 6,45 ha
Położenie: Wzgórze Gołonoskie
Cel ochrony: zachowanie starodrzewu oraz walorów krajobrazowych wzniesienia w Gołonogu

Wzgórze Gołonoskie stanowi triasowe wyniesienie o wysokości 335 m n.p.m., zbudowane z warstw wapienia muszlowego. Leży ono w obrębie Progu Wapienia Muszlowego. Na tym wzniesieniu zlokalizowana jest rzymskokatolicka parafia pod wezwaniem św. Antoniego. Znajdujący się tam kościół Narodzenia Najświętszej Marii Panny i św. Antoniego, cmentarz i park są pod opieką konserwatora zabytków.

Historia kościoła sięga XVII w. Stary cmentarz założony został w 1880 r. i od tego czasu jego kształt, mury, brama, układ alejek, ścieżek nie zmieniły się. Teren kościelny z cmentarzem łączy się aleją kasztanową.

Sam kościół otoczony jest okazałymi drzewami. Na cmentarzu wyróżnia się sześć starych drzew o obwodach pni powyżej 200 cm (klony pospolite, kasztanowce zwyczajne) i wiele o obwodach ponad 100 cm. Całość wkomponowana jest w otaczający park.

Starodrzew rosnący na Wzgórzu Gołonoskim objęto ochroną jako wyjątkowo cenny fragment krajobrazu kulturowego.

Jest to ciekawe miejsce widokowe. Przy dobrej pogodzie widać Beskidy, a czasami nawet Tatry.

Wzgórze Gołonoskie z klasztorem oo. franciszkanów otoczonym starodrzewem – zespół przyrodniczo-krajobrazowy
 (fot. A. Tyc)

Kościół pw. św. Antoniego w Gołonogu w otoczeniu starodrzewu jesienią

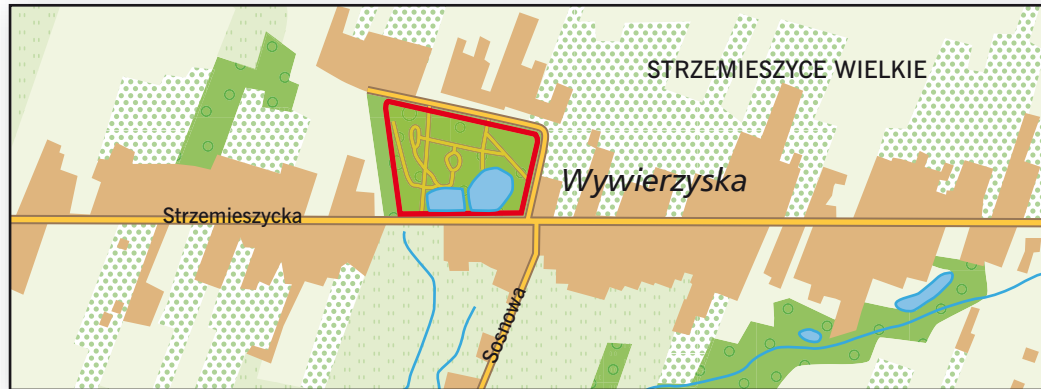

Cmentarz w Gołonogu – zabytkowe pomniki w otoczeniu starych drzew

Aleja kasztanowa łącząca klasztor z cmentarzem

(wszystkie fot. na str. A. Kubajak)

9. Wywierzyska w Strzemieszycach Wielkich

- Forma ochrony:** pomnik przyrody
Data utworzenia: 1996 r. (uchwała Rady Miejskiej nr XXV/316/96)
Powierzchnia: 1,30 ha
Położenie: dzielnica Strzemieszyce, przy ul. Strzemieszyckiej
Cel ochrony: ochrona wydajnych źródeł z czystą wodą wapienno-magnezową oraz towarzyszącego wywierzysku zespołu fauny źródłiskowej

W XIX w., w okresie rozwoju górnictwa, źródła w Strzemieszycach były wykorzystywane do płukania rud ołowiu i żelaza w cyklu ich przeróbki. Obecnie woda ze źródeł zasila 2 stawy – górny i dolny, które usytuowane są w niewielkim parku miejskim. Wodę ze stawów odprowadza potok płynący wśród zabudowań.

Źródła występują na wysokości 290 m n.p.m. w bloku triasowych wapieni i dolomitów. Są one bardzo wydajne (około 50 l/sek.) i w sytuacji awaryjnej mogą dostarczyć 30 l wody dziennie dla każdego mieszkańca Dąbrowy Górniczej.

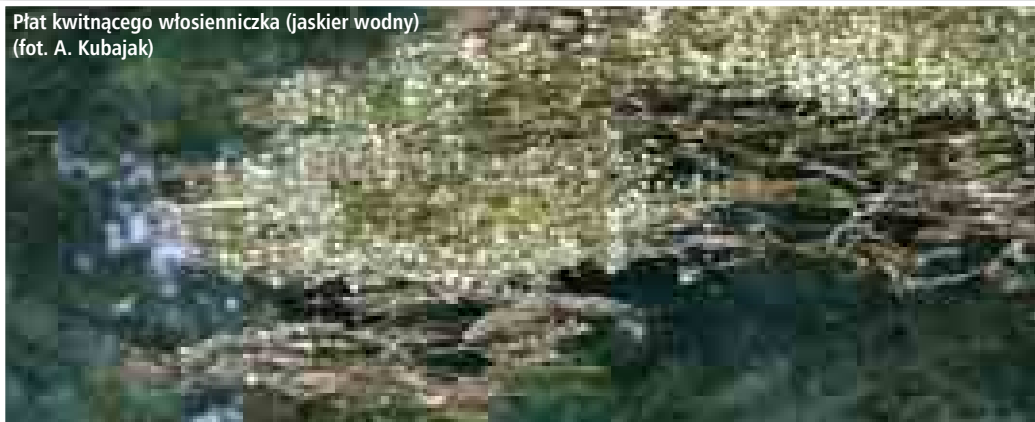
Źródła w Strzemieszycach są już jednym z niewielu miejsc, gdzie zachowała się fauna źródłiskowa. Najważniejsi jej przedstawiciele to: wyplawek kątogłowy (gatunek prądotłubny, związany z kamienistym dnem), źródlarka karpacka (drobny ślimak związany z dobrze natlenionymi, zimnymi wodami), kielż zdrojowy (lubi wody z wysoką zawartością węgla wapnia). Żyje tu także pstrąg potokowy, który wymaga silnego przepływu czystych i chłodnych wód. W wywierzysku odbywa się tarło, co w warunkach Wyżyny Śląskiej jest już rzadkością.

Z flory najbardziej cennym gatunkiem jest rzadki już mech *Cratogeomom commutatum*, związany z zimnymi wodami węglanowymi. Występuje na kamieniach, w potoku wypływającym ze źródeł. W niższym stawku rozwinął się zespół wywłócznika kłosowego.

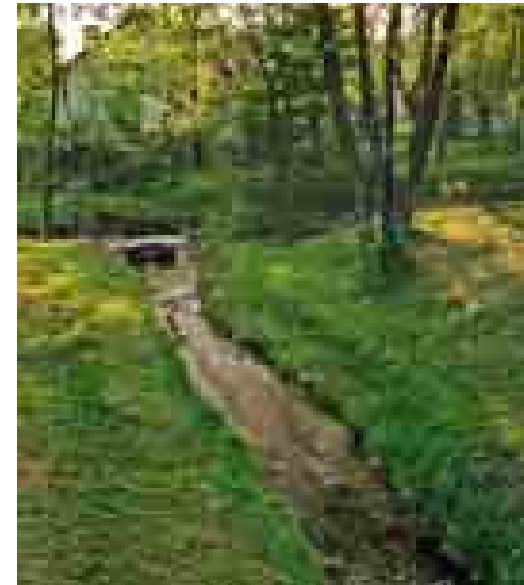
Biotopy na terenie chronionego Wywierzyska w Strzemieszycach Wielkich są stabilne.

Interesujące zwierzęta: kielż zdrojowy, wyplawek kątogłowy, źródlarka karpacka, pstrąg potokowy.

Płat kwitnącego włosieniczka (jaskier wodny)
(fot. A. Kubajak)

Pstrąg potokowy pływający w stawie (fot. A. Kubajak)

Potok odprowadzający wody ze strefy źródeł. Miejsce tarła pstrąga potokowego (fot. A. Tyc)

Malowniczy widok na staw (fot. A. Kubajak)

Odptyw wody ze stawu zasilanego z wywierzysk (fot. A. Tyc)

II. Pomniki przyrody – drzewa

Tradycyjnym elementem ochrony prawnej przyrody miast są pomniki przyrody ożywionej – drzewa o określonych rozmiarach i mające znaczenie krajobrazowe lub historyczne. Na terenie Dąbrowy Górniczej ustanowionych jest aktualnie 20 pomników przyrody o takim charakterze. Poniżej przedstawione są pojedyncze pomniki oraz ich grupy.

1. **Lipa drobnolistna** – grupa 2 sztuk (ustanowiony 1954 r.)^{x)} – dzielnica Bugaj, ul. Jagodowa, wiek – 320 lat, obwód^{xx)} – 386 cm, wysokość 33 m; wiek – 320 lat, obwód – 355 cm, wysokość 31 m. Wysokość pnia do pierwszych konarów – 5 m. Rozpiętość korony 16x24 m, kształt jajowaty.
2. **Lipa drobnolistna** – grupa 2 sztuk (1958) – dzielnica Kuźniczka Nowa, nad Białą Przemszą przy drodze do Łaz, tzw. „Lipy Dobieckich”, wiek – 350 lat, obwód – 385 cm, wysokość 25 m; wiek – 390 lat, obwód – 430 cm, wysokość 21 m.
3. **Jesion wyniosły** – (1995) – działka nr ewid. 1533/4 przy ul. Łaskowej, obwód – 264 cm, wysokość 18 m, korona symetryczna, interesujący rysunek korzeni u podstawy pnia.
4. **Dąb szypułkowy** – „Dąb Wolności” – (2004) – działka nr 117/2 przy ul. Górniczej, obwód – 161 cm. Napis na tablicy pamiątkowej: *„Dąb Wolności» zasadzony w 1915 r. przez grupę patriotycznej młodzieży dąbrowskiej, która złożyła pod nim przysięgę, że nie spocznie dopóki Polska nie odzyska niepodległości”*.
5. **Buk zwyczajny** – grupa 2 sztuk – (2004) – obręb Ujejsce, działka nr 896/22, ul. Podbuczyny, obwód – 270 cm i 290 cm.
6. **Ajlant gruczołowaty (bożodrzew)** – grupa 2 sztuk – (2007) – rejon ul. Hallerczyków, działka nr 235/2, obwód – 260 cm i 268 cm.
7. **Buk pospolity i lipa drobnolistna** – (2008) – Ujejsce, ul. Kryniczna (przy kapliczce na terenie parafialnym), obwód – 404 cm i 290 cm.
8. **Dąb szypułkowy** – (2008) – Błędów, ul. Pustynna 31, obwód – 340 cm.
9. **Wiąz szypułkowy** – (2008) – działka nr 10/4 w rejonie ul. 11 Listopada, obwód – 320 cm.
10. **Brzoza brodawkowata** – (2008) – działka nr 10/8 w rejonie ul. Pogoria, obwód – 250 cm.
11. **Grupa wielogatunkowa: jesion wyniosły, kasztanowiec zwyczajny biały** – (2008) – działka nr 71 przy ul. Gwardii Ludowej, obwód (odpowiednio) – 360 cm, 340 cm.
12. **Wierzba biała** – (2008) – działka nr 75 w rejonie ul. Piecucha, obwód – 320 cm.
13. **Sosna pospolita** – (2009) – nr geodezyjny 3, karta mapy 115; w lesie w rejonie zbiornika wodnego Łosień, obwód – 262 cm.
14. **Dąb szypułkowy** – (2009) – działka nr 635/2, Marianki, ul. Unruga, obwód – 270 cm.

^{x)} – data utworzenia, ^{xx)} – obwód pnia mierzony na wysokości 130 cm.

1. Lipy drobnolistne – 2 szt. (dzielnica Bugaj, ul. Jagodowa)

2. Lipy drobnolistne – tzw. „Lipy Dobieckich” 2 szt. (dzielnica Kuźniczka Nowa, nad Białą Przemszą)

4. Dąb szypułkowy tzw. „Dąb Wolności” (przy ul. Górniczej)

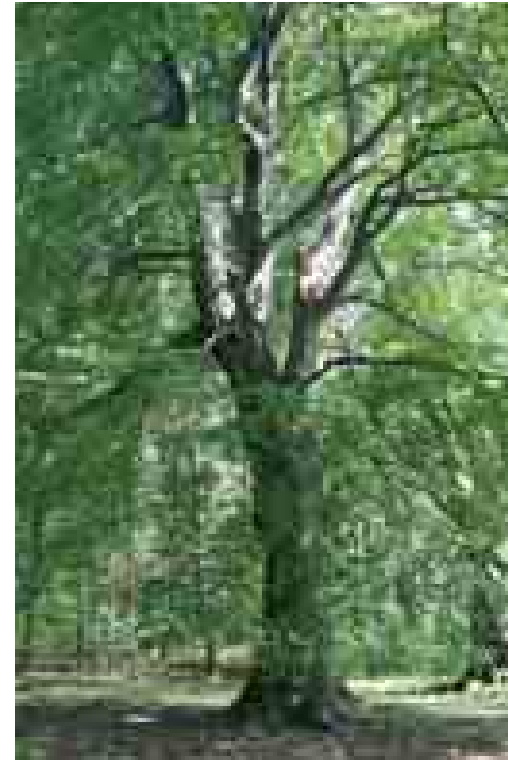

3. Jesion wyniosły (przy ul. Łaskowej)

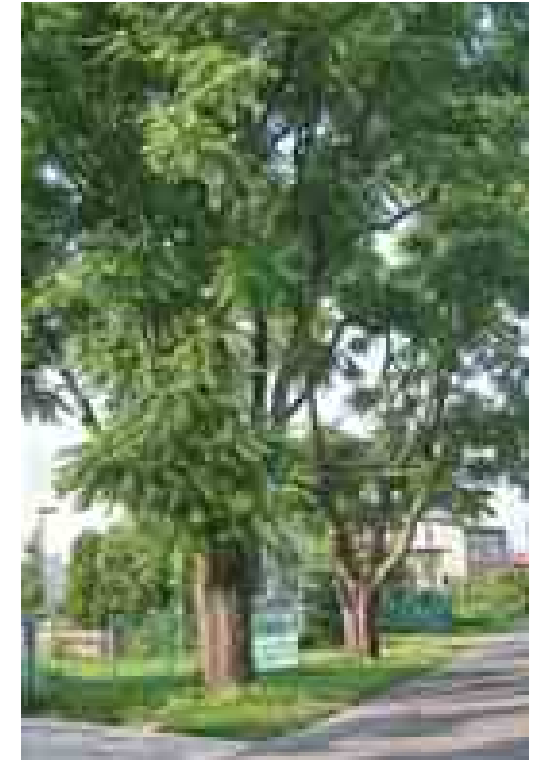

5. Buk zwyczajny – grupa 2 szt. (obręb Ujejsce, ul. Podbuczyny)

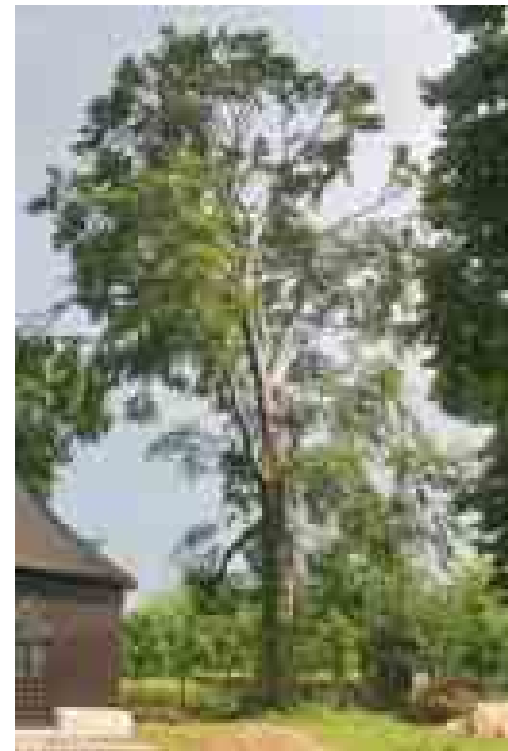
(fot. A. Kubajak)

5. Buk zwyczajny – grupa 2 szt. (obręb Ujejsce, ul. Podbuczyny)

6. Ajlant gruczołowy (bożodrzew) – 2 szt. (ul. Hallerczyków)

7. Buk pospolity i lipa drobnolistna (Ujejsce, ul. Kryniczna – przy kapliczce i kościele na terenie parafialnym)

(wszystkie fot. na str. A. Kubajak)

8. Dąb szypułkowy (Błęków, ul. Pustynna 31)

9. Wiąz szypułkowy (w rejonie ul. 11 Listopada)

10. Brzoza brodawkowata (w rejonie ul. Pogoria)

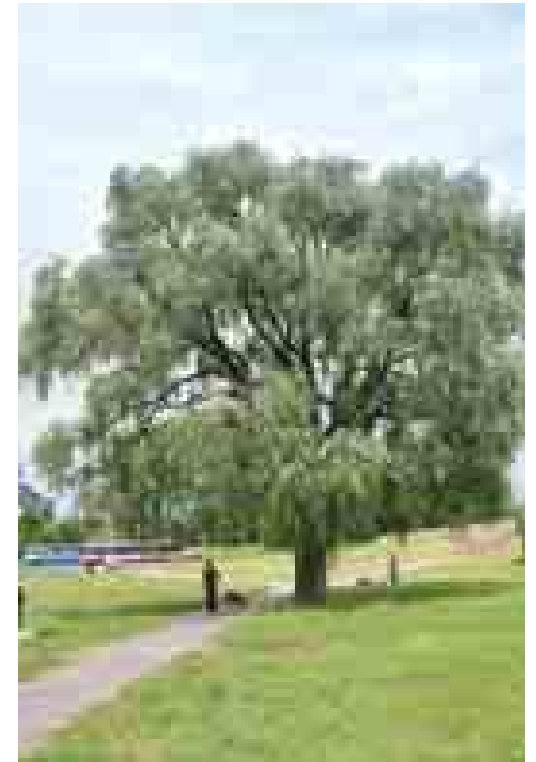

11. Jesion wyniosły (przy ul. Gwardii Ludowej)

(wszystkie fot. na str. A. Kubajak)

11. Kasztanowiec biały (przy ul. Gwardii Ludowej)

12. Wierzba biała (w rejonie ul. Piecucha)

13. Sosna pospolita z potężnymi konarami, rosnąca w lesie (w pobliżu zbiornika tosień)

14. Dąb szypułkowy (ul. Unruga, w pobliżu jeziora Kuźnica Warężyńska)

(wszystkie fot. na str. A. Kubajak)

fol. A. Kubajak

III. Kompleks „Uroczyska nad Trzebyczką”

Trzebyczka w całym swym biegu, od źródeł do ujścia do zbiornika Kuźnica Wareżyńska, płynie przez obszar administracyjny Dąbrowy Górniczej. Dolina jej stanowi więc ważny korytarz ekologiczny. Łączy on wschodni kompleks terenów przyrodniczo cennych w Kotlinie Będowskiej z rejonem zachodnim tzw. „Pojezierza Dąbrowskiego”. Kompleks „Uroczyska nad Trzebyczką” obejmuje zróżnicowane, cenne siedliska – źródliska, torfowiska, łąki, lasy łęgowe i olsy.

W skład kompleksu „Uroczyska nad Trzebyczką” wchodzi: użytek ekologiczny „Bagna w Antoniowie” oraz obszary przyrodniczo cenne, jak: „Łąki Kosaćcowe w Tucznawie”, „Las Bienia”, „Źródłiska nad Trzebyczką”, „Bagna nad Trzebyczką”, „Basiuła”, „Bielowizna”.

10. Łąki Kosaćcowe w Tucznawie

Forma ochrony: w granicach obszaru chronionego krajobrazu, będącego otuliną Parku Krajobrazowego „Orlich Gniazd” (rozporządzenie wojewody śląskiego)

Położenie: pomiędzy linią kolejową a Tucznawą

Walory przyrodnicze: łąki trzęślicowe o niezaburzonych warunkach siedliskowych i pełnym składzie charakterystycznych gatunków, jak: kosaciec syberyjski, pełnik europejski, goryczka wąskolistna

Opisywany obszar to łąki z zalesieniami i zadrzewieniami, położone na długości około 1200 m wzdłuż linii kolejowej w Tucznawie. Są one częściowo użytkowane. Wymagają czynnej ochrony poprzez ekstensywne użytkowanie, polegające na jednorazowym późnym koszeniu, gdyż dzięki temu zachowują się rzadkie składniki łąkowe, wrażliwe na intensywną gospodarkę. Zaprzestanie koszenia spowoduje zanik rzadkich gatunków.

Występują tu rośliny i zwierzęta prawnie chronione oraz gatunki rzadkie. Można spotkać na tym terenie tak piękne rośliny chronione, jak: pełnik europejski, kosaciec syberyjski, goryczka wąskolistna czy mieczyk dachówkowaty.

Rośliny chronione: pełnik europejski, kosaciec syberyjski, goryczka wąskolistna, mieczyk dachówkowaty, zimowit jesienny, kukułka szerokolistna, rutewka wąskolistna, sierpik barwierski, wiązówka bulwkowata;

Interesujące ptaki: derkacz, przepiórka, krętogłów, skowronek polny, brzęczka, pokląska, kłaskawka, świergotek łąkowy, pliszka żółta, gąsiorek, makolągwa.

Kosaciec syberyjski (fot. A. Kubajak)

Piękny, rozległy łąk pełnika europejskiego na łące koło Tucznawy (fot. A. Czyłok)

Kwiaty pełnika europejskiego (fot. A. Kubajak)

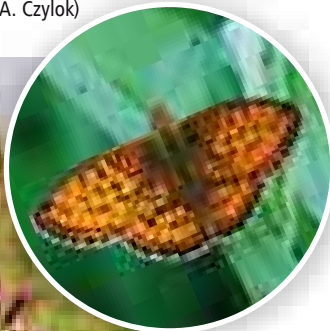
Rutewka wąskolistna (fot. A. Czyłok)

Goryczka wąskolistna (fot. A. Czyłok)

Motyl – dostojka ino (fot. A. Czyłok)

Sierpik barwierski (fot. A. Czyłok)

11. Las Bienia

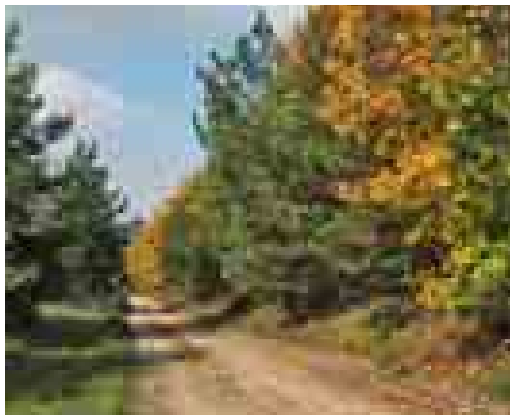
Położenie: na długim stoku wzgórza, od Łęki (kolonia Zagrabie) do Ząbkowic-Sikorki
Walory przyrodnicze: zachowane rzadkie i chronione rośliny runa leśnego

„Las Bienia” to las gospodarczy, wchodzący w skład strefy ochronnej Huty Katowice (obecnie Arcelor Mittal) odznacza się dużymi wartościami przyrodniczymi. W jego runie zwraca uwagę znaczne nagromadzenie roślin chronionych i rzadkich, charakterystycznych dla lasów liściastych.

Wielogatunkowy drzewostan składa się głównie ze sztucznie wprowadzonej tu sosny, a ponadto dębu szypułkowego, buka, graba, modrzewia. Dawniej teren ten porastały buczyny ciepłolubne, o czym świadczy chociażby zachowany skład roślinności runa, niezgodny z obecnie istniejącym drzewostanem. W ostatnich latach prowadzona była przebudowa drzewostanu na bukowo-grabowy.

Systematycznie rośnie zwarcie koron drzew i zacienienie dna lasu. W związku z tym postępuje zanik niektórych gatunków roślin (np. buławnika czerwonego) lub zmiany ich liczebności.

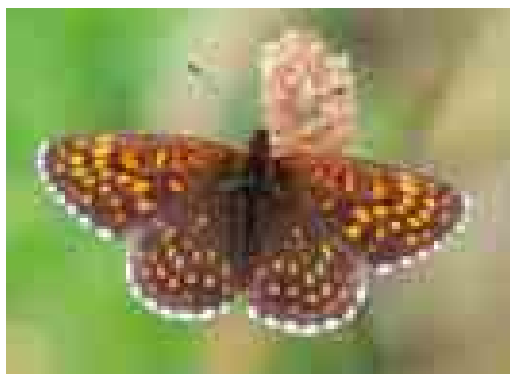
Rośliny chronione: dziewięsiś bezłodygowy, kruszczyk szerokolistny, orlik pospolity, pierwiosnek wyniosły, kruszyna pospolita, konwalia majowa, przylaszczka pospolita, kopytnik.

Las Bienia – świetliste przydroże (fot. A. Tyc)

Dziewięsiś bezłodygowy (fot. A. Kubajak)

Las Bienia – przeplatka atalia często odwiedza słoneczne polany (fot. A. Czyłok)

Dziki chętnie penetrują obrzeża lasów w poszukiwaniu kłączy roślin (fot. A. Tyc)

12. Źródlika nad Trzebyczką

Położenie: centrum dzielnicy Ząbkowice, na wschód od linii kolejowej Katowice-Zawiercie

Walory przyrodnicze: strefa wypływów czystych, chłodnych wód węglanowych

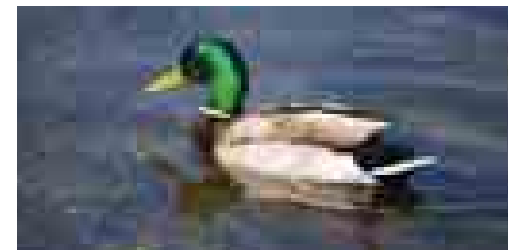
W okolicy Sikorki i Lasu Bienia rzeka Trzebyczka zanika, by nieco dalej się odrodzić. W opisywanym rejonie, na przestrzeni kilkuset metrów Trzebyczka zasilana jest źródłami wypływającymi wzdłuż lewego brzegu. Wypływy te dają czyste, chłodne wody węglanowe. Dawniej były one wykorzystywane jako ujęcia wody pitnej. Żyją w nich takie bezkręgowce, jak: źródlarka karpacka, wypławek kątogłowy, kietz zdrojowy, chruściki.

W strefie wypływów i w strumieniu Trzebyczki rośnie masowo potoczniczek wąskolistny.

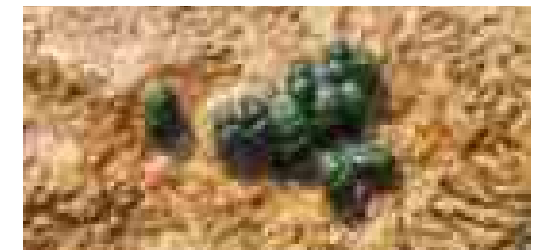
Obszar ten jest wartościowy też z tego względu, że stanowi przedłużenie terenów cennych przyrodniczo w kierunku centrum miasta. Zaś ochrona terenów stref źródłiskowych ma istotne znaczenie dla rewaloryzacji dolin rzecznych, zdegradowanych przez człowieka.

Rejon źródeł porośnięty szuwarami jest cennym miejscem życia i rozrodu płazów oraz ptaków (głównie kaczki krzyżówki).

Interesujące bezkręgowce: źródlarka karpacka, wypławek kątogłowy, kietz zdrojowy, chruściki.

Kaczka krzyżówka gnieździ się w szuwarach (fot. A. Czyłok)

Źródlarka karpacka – ten drobny ślimak jest wskaźnikiem czystych, chłodnych wód (fot. A. Tyc)

Kępy turzyc na rozlewisku przy źródłach w Dolinie Trzebyczki w Ząbkowicach (fot. A. Tyc)

13. Bielowizna

Położenie: dolina Trzebyczki przy ul. Kusocińskiego, rejon osiedla Ząbkowice-Bielowizna

Walory przyrodnicze: zachowany krajobraz lasu łągowego, łąk i rozlewisk rzecznych

Obszar obejmuje około 600 m odcinek doliny Trzebyczki. Jest tu dobrze zachowana roślinność łąkowa i łąkowo-bagienna. Rośnie tu około 20 gatunków roślin chronionych i rzadkich (w tym rukiew wodna, jadana niegdyś przez ludzi). Poważnym zagrożeniem dla tego obszaru jest zasypywanie doliny przez okolicznych mieszkańców.

Rośliny chronione: barwinek pospolity, kruszczyki: szerokolistny i rdzawoczerwony, listera jajowata, rukiew wodna, wawrzynek wilczytoko, kalina koralowa, kopytnik pospolity, kruszyna pospolita;

Interesujące ptaki: dzięcioł duży, wilga.

14. Basiula

Położenie: przy skrzyżowaniu drogi ekspresowej S1 z ul. Kusocińskiego w osiedlu Ząbkowice-Basiula

Walory przyrodnicze: sztucznie utworzone oczko wodne (1 ha) z roślinnością wodną i nadbrzeżną, miejsce rozrodu płazów

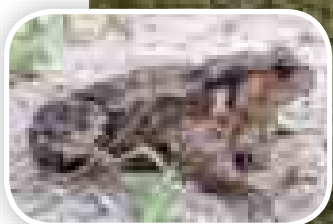
Jest to zbiornik z czystą wodą, który wraz z otaczającymi lasami liściastymi, porastającymi niewysokie zbocza, tworzy malowniczy krajobraz. Zasilany jest przez sączące się ze skarpy wody gruntowe. Na powierzchni wody dominuje zespół z pływającą rdestnicą połyskującą, towarzyszy mu zespół: strzałki wodnej, jeżogłówki pojedynczej, ponikła błotnego. Roślinność podwodną reprezentują: moczarka kanadyjska, wywłócznik okółkowy. Brzegi porastają szuwary: trzcinowy i turzycy brzeżnej.

Teren ten jest ważnym miejscem rozrodu i życia płazów.

Płazy chronione: rzekotka drzewna, ropucha zielona i szara, żaba trawna, żaba wodna.

Ropucha szara, odbywająca lęgi na rozlewiskach (fot. A. Czyłok)

Zalewisko Basiula nad Trzebyczką (fot. A. Czyłok)

15. Bagna nad Trzebyczką

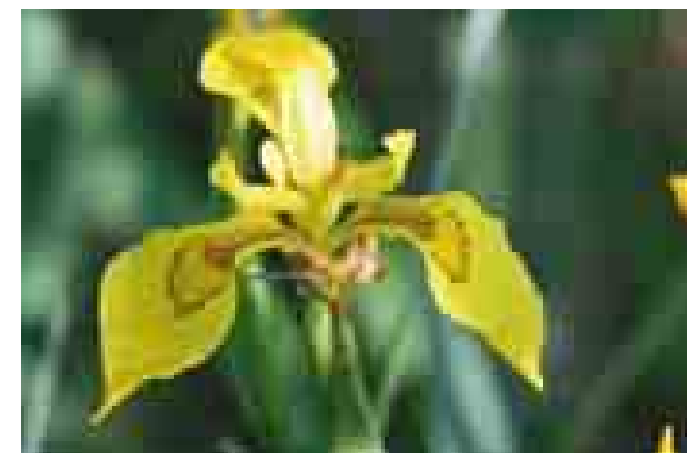
Położenie: fragment dawnej doliny Trzebyczki pomiędzy ul. Konstytucji a drogą ekspresową S1 w Antoniowie

Walory przyrodnicze: krajobrazowe i biocenotyczne podmokłej doliny

Dawna dolina Trzebyczki jest obecnie zasilana wodą sączącą się ze zboczy. W starym korycie utworzyły się małe zbiorniczki i łącząca je, sącząca się struga. Dominująca roślinność to: zadrzewienia olszowe ze świerżąbkiem orzęsionym, turzycy i szuwary z dominującym sitowiem leśnym. Warto też zwrócić uwagę na płat turzycy prosowatej i kępę omiegi górskiego.

Pająk bagnik przybrzeżny, typowy dla terenów podmokłych (fot. Artur Wałęziński)

Kosaciec żółty – spotykany nad Trzebyczką (fot. A. Kubajak)

Omieg górski – pojedyncze kępy tego górskiego gatunku objętego ochroną ścisłą występują na terenie Bagien nad Trzebyczką (fot. A. Czyłok)

Ziołorośla w dolinie Trzebyczki (fot. A. Czyłok)

IV. Kompleks „Kotlina Będowska”

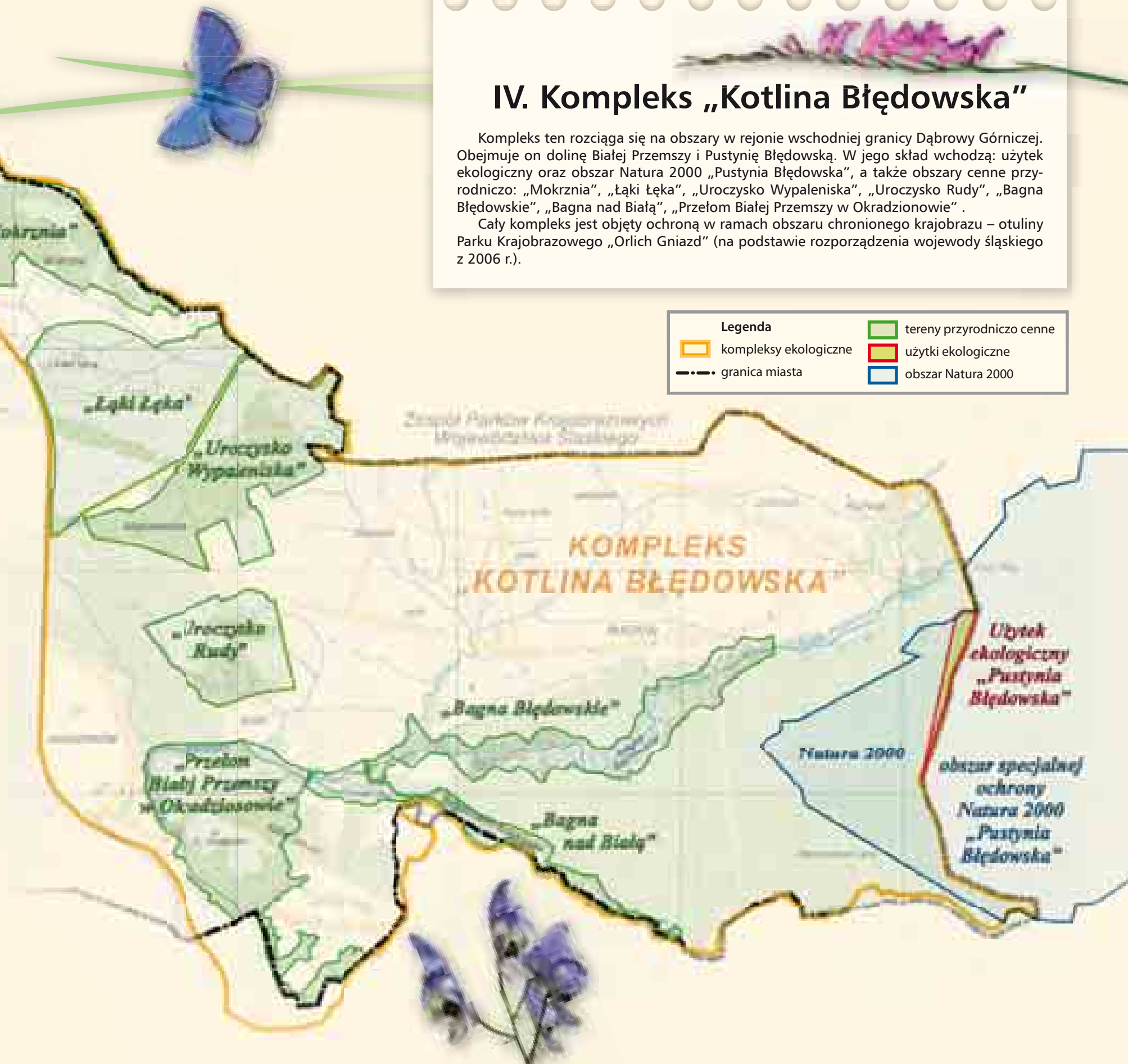
Kompleks ten rozciąga się na obszary w rejonie wschodniej granicy Dąbrowy Górniczej. Obejmuje on dolinę Białej Przemszy i Pustynię Będowską. W jego skład wchodzi: użytek ekologiczny oraz obszar Natura 2000 „Pustynia Będowska”, a także obszary cenne przyrodniczo: „Mokrznia”, „Łąki Łęka”, „Uroczysko Wypaleniska”, „Uroczysko Rudy”, „Bagna Będowskie”, „Bagna nad Białą”, „Przełom Białej Przemszy w Okradzionowie”.

Cały kompleks jest objęty ochroną w ramach obszaru chronionego krajobrazu – otuliny Parku Krajobrazowego „Orlich Gniazd” (na podstawie rozporządzenia wojewody śląskiego z 2006 r.).

Legenda	
	kompleksy ekologiczne
	granica miasta
	tereny przyrodniczo cenne
	użytki ekologiczne
	obszar Natura 2000

fot. A. Kubajak

16. Mokrznia

Forma ochrony: w granicach otuliny P. K. „Orlich Gniazd”

Położenie: pogranicze Dąbrowy Górniczej i Łaz

Walory przyrodnicze: cenne przyrodniczo fragmenty lasu i łąki śródleśne

Na obszarze tym występują lasy grądowe i żyzna buczyna sudecka z charakterystycznym żywcem dziewięciolistnym w runie oraz łąki trzęślicowe. Teren charakteryzuje się dużym bogactwem flory i fauny. Stwierdzono tu 18 gatunków roślin chronionych. Spotyka się tak ciekawe i piękne rośliny, jak: pełnik europejski, mieczyk dachówkowaty, podkolan biały. Zwraca uwagę znaczący udział roślin i zwierząt górskich, jak np.: róża alpejska, kokoryczka okółkowa, bez koralowy, lepiężnik biały, a także traszka górską, która występuje w Sudetach i paśmie Pogórza Karpackiego, zaś na Wyżynie Śląskiej stwierdzono ją po raz pierwszy. Teren jest stabilny i zachowuje swe przyrodnicze wartości. Niekorzystne jest jednak zaprzestanie ekstensywnego użytkowania śródleśnych łąk.

Rośliny chronione: storzan bezlistny, kukułka szerokolistna, pełnik europejski, mieczyk dachówkowaty, podkolan biały, żłobik koralowy, wawrzynek wilczytyko, przylaszczka pospolita, zimowit jesienny, łuskiewnik różowy;

Interesujące zwierzęta:

ssaki: łoś;

płazy: traszka górską, ropucha paskówka, rzekotka drzewna;

gady: jaszczurka żyworodna;

ptaki: derkacz, przepiórka, puszczyk, skowronek polny, pliszka żółta, pęczacz leśny, pokląskwa, makolągwa, gil.

Silnie meandrujący potok Błędowski na terenie lasu Mokrznia (fot. A. Tyc)

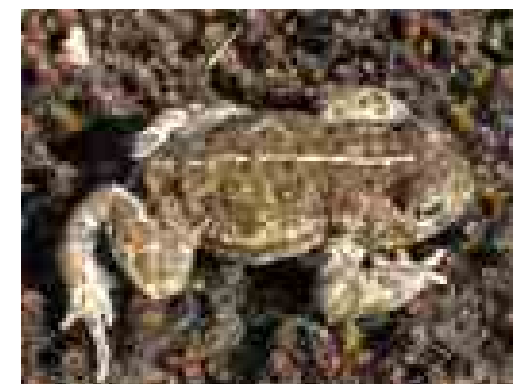
Łuskiewnik różowy – pasożytuje na korzeniach drzew liściastych (fot. A. Tyc)

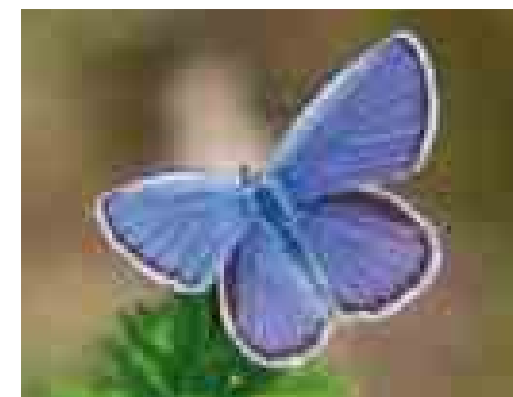
Dzierzba gąsiorek – spotykany na skraju lasu Mokrznia (fot. A. Czyłok)

Żywiec dziewięciolistny – górski element flory w lesie Mokrznia (fot. A. Tyc)

Ropucha paskówka – najmniejsza polska ropucha (fot. A. Czyłok)

Modraszek ikar – zasiedla polany śródleśne i skraje lasów (fot. A. Czyłok)

17. Łąki Łęka

Forma ochrony: tereny cenne przyrodniczo w granicach otuliny P. K. „Orlich Gniazd”

Położenie: pomiędzy nasypem kolejowym a ul. Łaskową

Walory przyrodnicze: rozległe łąki, na obrzeżach świetliste dąbrowy

Występujące tu łąki mają zróżnicowany charakter. Są tam płaty torfowisk niskich z siedmiopalcznikiem błotnym, wilgotne łąki kośne z ostrożeniem łąkowym, wiązówką błotną. Spotkać można zimowitę jesienną i niepozorną, ale rzadką paproć – nasięźrzał pospolity.

Przez ostatnie kilkanaście lat łąki, w dużej części, nie są już użytkowane. Powoduje to stopniowy zanik wielu cennych roślin. Zmniejsza się np. liczebność mieczyka dachówkowatego, zimowitę jesienną. Obecnie masowo występuje ostrożenie łąkowe.

Na skraju łąk rosną, w dużym rozproszeniu, okazałe dęby. Jest to relikwint świetlistej dąbrowy – zbiorowiska charakterystycznego dla pierwotnych lasów Dąbrowy Górniczej.

Rośliny chronione: kruszczyk szerokolistny i rdzawoczerwony, zimowit jesienny, pełnik europejski, mieczyk dachówkowaty, goryczka wąskolistna, nasięźrzał pospolity;

Interesujące zwierzęta:

ptaki: gąsiorek, pokląskwa, przepiórka, kszyc, derkacz, skowronek, pliszka żółta, pustułka;

ryby: strzebla potokowa;

płazy: żaba trawna.

18. Uroczysko Wypaleniska

Forma ochrony: w granicach otuliny P.K. „Orlich Gniazd”

Położenie: kompleks leśny i sąsiadujące z nim łąki na południe od ul. Łaskowej

Walory przyrodnicze: zachowany krajobraz leśno-łąkowy

Lasy grądowe i łęgowe, śródleśne wilgotne łąki są wartościowymi, naturalnymi zbiorowiskami. Drzewostany dębowo-grabowe i olszowe, należące do grądów niskich i łęgów olszowych, wraz z charakterystycznym runem oraz podmokłe łąki stanowią cenny element krajobrazowy. Spotkać tu można 41 gatunków roślin chronionych i rzadkich.

Na śródleśnych, wilgotnych polanach można spotkać motyla modraszka nausitosa – zamieszczonego w „Polskiej czerwonej księdze zwierząt”. Gąsienice tego motyla zimują w gniazdach mrówek żyjących na wilgotnych łąkach.

Rośliny chronione: kukulka Fuchsa, listera jajowata, gnieźnik leśny, mieczyk dachówkowaty, podkolan biały, przylaszczka pospolita, zimowit jesienny.

Łąki Łęka z kwitnącym pełnikiem europejskim
(fot. A. Kubajak)

Kukulka Fuchsa – w lasach koło Wypalenisk rosną liczne okazy tego wspaniałego storczyka (fot. A. Czyłok)

Mieczyk dachówkowaty – coraz rzadziej spotykany na łąkach Łęka (fot. A. Tyc)

19. Uroczysko Rudy

Forma ochrony: w granicach otuliny P. K. „Orlich Gniazd”

Położenie: w sąsiedztwie przysiółka Rudy, pomiędzy Błędowem a Okradzionowem

Walory przyrodnicze: zachowana naturalna świetlista dąbrowa i podmokłe łąki

Uroczysko obejmuje pagórkowate tereny, porośnięte lasami dębowo-grabowymi i śródleśnymi łąkami. Naturalne lasy dębowe są obecnie wielką rzadkością. Występują tu one z domieszką grabu, klonu polnego (paklonu) i lipy oraz wraz z ciepłolubnymi roślinami runa – takimi jak podkolan biały, buławnik wielkokwiatowy.

Śródleśne, zmiennowilgotne łąki są siedliskiem dla wielu chronionych i rzadkich roślin oraz zwierząt. Ciekawostką jest występowanie derkacza, ptaka nieczęsto spotykanego w zachodniej Europie. Czerwcowymi wieczorami można usłyszeć jego monotonne „der-der”, „der-der”, stwarzające szczególny nastrój koncertu. Czynnej ochrony, czyli koszenia wymagają zmiennowilgotne łąki, gdyż bez tego ulegają szybkiej degradacji.

Rośliny chronione: buławnik wielkokwiatowy, podkolan biały, pomocnik baldaszkowaty, przyłaszczka pospolita, zimowit jesienny, pełnik europejski, kosaciec syberyjski;

Interesujące ptaki: derkacz, strzyżek, szczygieł.

20. Bagna nad Białą

Forma ochrony: w granicach otuliny P. K. „Orlich Gniazd”

Położenie: w dolinie rzeki Białej, w rejonie graniczącym z Bolesławem

Walory przyrodnicze: rozlewiska rzeki porośnięte szuwarem, miejsce występowania bobra europejskiego

Biała wypływała z Pustyni Błędowskiej i wpadała do Białej Przemszy. W latach 70. XX w. na skutek osuszenia źródeł w wyniku podziemnej eksploatacji rud cynku i ołowiu rzeka wyschła. Do jej koryta skierowano wody z Zakładów Górniczo-Hutniczych „Bolesław”, co spowodowało powstanie zarastających szuwarem trzcinowym i turzycowym rozlewisk.

Mimo niesionej przez rzekę zawiesiny zawierającej metale ciężkie, woda nie jest toksyczna i żyją w niej kielże zdrojowe. W ostatnich latach w dolinie osiedliły się bobry.

Interesujące zwierzęta: bobry, kielże zdrojowe.

21. Bagna Błędowskie

Forma ochrony: w granicach otuliny P. K. „Orlich Gniazd”

Położenie: dzielnica Błędów, wzdłuż Białej Przemszy

Walory przyrodnicze: zachowana malownicza dolina Białej Przemszy oraz siedliska bobra i łosia

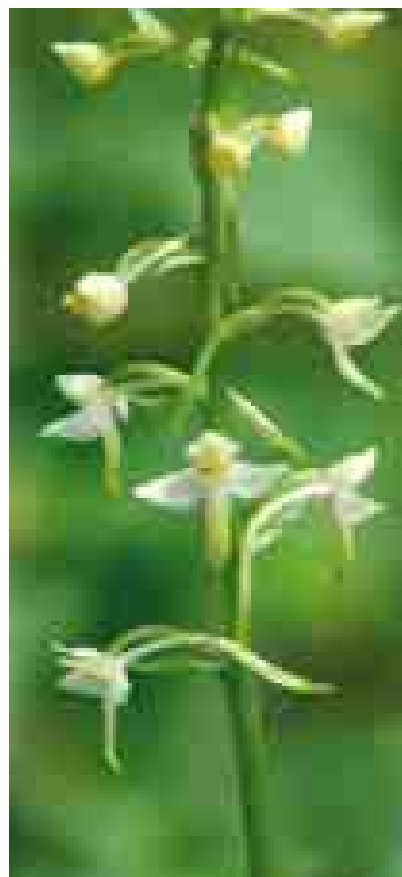
Biała Przemsza w środkowym biegu płynie w dolinie wzdłuż Pustyni Błędowskiej. Obserwuje się tam liczne meandry rzeczne, starorzecza, bagna z dużym bogactwem biocenozy. Do początku lat 80. XX w. dolina Białej Przemszy w okolicach Błędowa i Okradzionowa była całkowicie zdegradowana przez ścieki z Zakładów Celulozy i Papieru w Kluczach. W ciągu ostatnich 30 lat, po zaprzestaniu zrzutów ścieków, nastąpiła regeneracja przyrody w dolinie. Obecnie woda jest czysta, co stwarza dobre warunki bytowania dla intere-

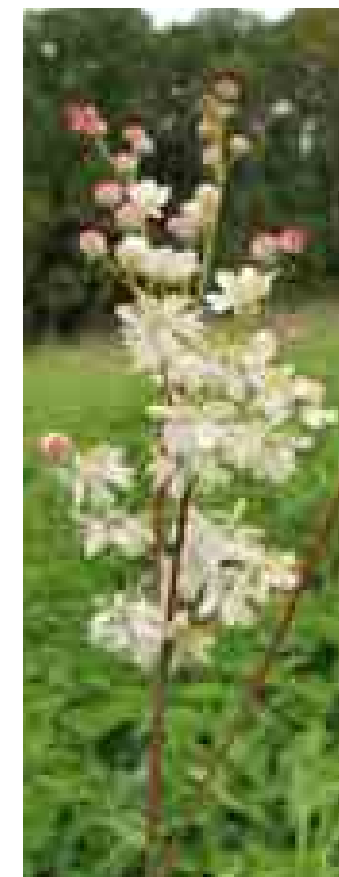
Rusalka ceik – okaz z okolic Wypalenisk (fot. A. Tyc)

Czerwończyk zamgleniec – spotykany na śródleśnych łąkach (fot. A. Czyłok)

Podkolan biały – przedstawiciel storczykowatych, spotykany na śródleśnych polanach „Uroczyska Rudy” (fot. A. Czyłok)

Wiązówka bulwkowa – rośnie pośród suchszych fragmentów zmiennowilgotnych łąk w „Uroczysku Rudy” (fot. A. Tyc)

Derkacz – bardzo rzadki ptak. W Dąbrowie Górniczej jeszcze dość liczny ze względu na występowanie podmokłych łąk (rys. J. Dzierzbicka)

sujących, rzadkich przedstawicieli flory i fauny. Żyją tu dwa gatunki zwierząt wymienione w „Polskiej czerwonej księdze zwierząt”. Są to: minóg strumieniowy i kropiatka. Minogi są obecnie w Polsce bardzo rzadkie, podobnie jak kropiatka, która zamieszkuje mokradła i błota.

Bagna te nie mają charakteru naturalnego, są natomiast przykładem regeneracji i renaturalizacji zniszczonych i przekształconych ekosystemów wodno-błotnych.

Przetrwanie wielu gatunków, w tym minogów, pstrągów potokowych i strzebli potokowej było możliwe dzięki czystej Centurii, w której znalazły one schronienie na okres wieloletniego zatrucia Białej Przemszy.

Rośliny chronione: tojad dzióbaty, lilia złotogłów, ciemiężca zielona, pierwiosnka lekarska, rosiczka okrągłolistna, kruszczyk rdzawoczerwony, listera jajowata, konwalia majowa, kalina koralowa, kruszyna pospolita;

Interesujące zwierzęta:

ptaki: derkacz, błotniak stawowy, kszyc, dudek, kruk, zimorodek, żuraw, kropiatka;

gady: jaszczurka zwinka, żmija zygzakowata, traszka zwyczajna;

płazy: żaba moczarowa;

ryby: minóg strumieniowy, pstrąg potokowy;

ssaki: łoś, bóbr.

22. Przełom Białej Przemszy w Okradzionowie

Forma ochrony: w granicach otuliny P. K. „Orlich Gniazd”

Położenie: nad doliną Białej Przemszy

Walory przyrodnicze: krajobraz i zróżnicowanie biocenozy przełomowego odcinka Białej Przemszy

W miejscu, gdzie Biała Przemsza przecina zbudowany z wapieni i dolomitów triasowych Garb Ząbkowski, powstał jej malowniczy i głęboki przełom. Jest to miejsce interesujące zarówno ze względów geomorfologicznych, hydrologicznych, krajobrazowych, bioceotycznych jak i kulturowych.

W przełomowym odcinku Białej Przemszy znajdują się podzboczowe źródła czystych, chłodnych wód węglanowych. W strefach ich wypływu występują takie rzadkie gatunki zwierząt, jak: źródlarka karpacka, wypławek kątogłowy oraz różne chruściki. Przy wypływach czystych wód źródłanych budowane są wypełnione żwirem korytka, które służą jako miejsca tarła pstrąga potokowego. Jest to element działań zmierzających do przywrócenia populacji tej cennej ryby.

Jako ciekawostkę warto odnotować, że na garbie, w sąsiedztwie łuku przełomu, wykształciło się niewielkie, międzywydmowe torfowisko. Rośnie na nim rosiczka okrągłolistna. Wody z tego torfowiska odpływają do parowu usytuowanego na dnie rozległego leja.

Atrakcję stanowią wąwozy, które powstały w wyniku erozji wodnej utworów lessowych, zalegających na triasowych wapieniach. Tworzą one ciekawy, rozgałęziający się system. Strome stoki porośnięte są lasami. Zachowały się tam stare, wręcz pomnikowe egzemplarze buków oraz rzadkie składniki runa, jak: kokoryczka wielokwiatowa, storczyk szerokolistny, zerwa kłosowa. Interesujący jest także bujny łęg towarzyszący rzece.

Rośliny chronione: kruszczyk rdzawoczerwony, bluszcz pospolity, kopytnik pospolity, kalina koralowa, dziewięciśń beztodygowy, kruszyna pospolita, listera jajowata, tojad dzióbaty.

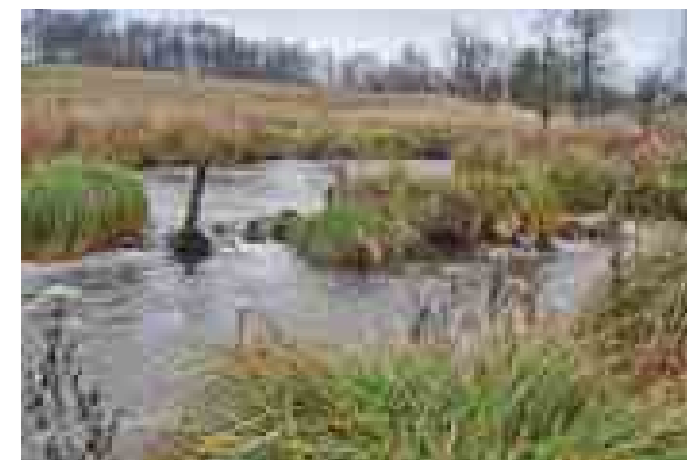
Bobrek trójlistkowy – okazy kwitnące na torfowisku w dolinie Białej Przemszy koło Błędowa (fot. A. Tyc)

Biała Przemsza w okolicy Błędowa (fot. A. Tyc)

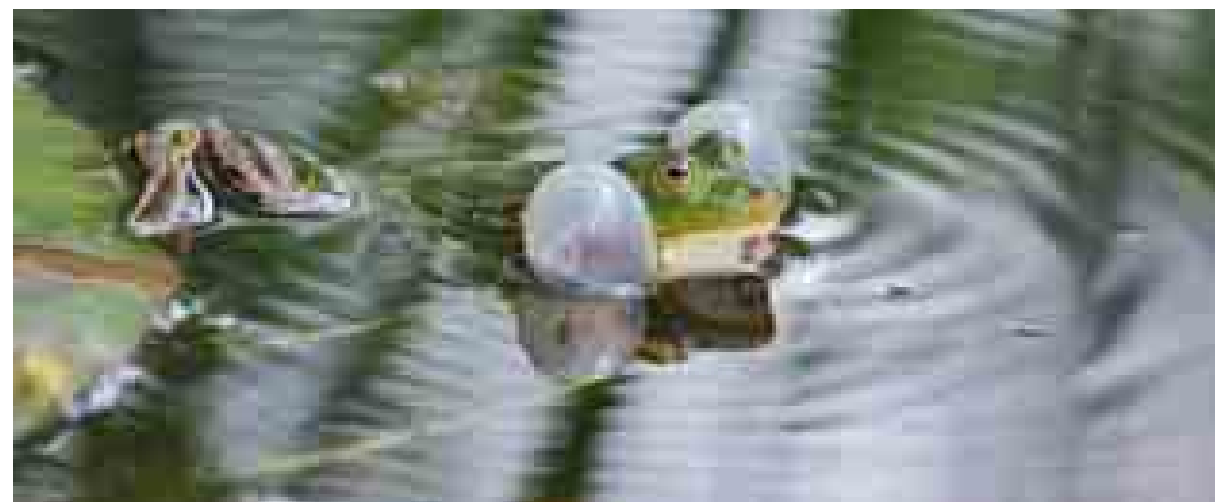

Traszka zwyczajna odbywa gody w niewielkich zbiornikach na skraju doliny Białej (fot. A. Czyłok)

Próby budowy tamy przez bobry w dolinie Białej koło Reczkowych (fot. A. Czyłok)

Żaba jeziorkowa ze starorzecza w okolicach Błędowa (fot. A. Czyłok)

V. Kompleks „Trzebiesławskie Wzgórza”

Kompleks rozciąga się w północnej części miasta, między Ujejsem, Tucznąwą i Trzebieśławicami. Są to wapienne wzgórza porośnięte lasami z polami uprawnymi i suchymi łąkami.

W skład kompleksu wchodzi takie cenne przyrodniczo obiekty, jak: „Bukowa Góra”, „Recki Las”, „Lasy Trzebiesławskie”, „Cieplolubne murawy pod Górą Bocianek”, „Gródko-Stawki”. Wyróżniającym się pod względem wartości przyrodniczych obszarem jest „Bukowa Góra”.

fol. A. Kubajak

23. Bukowa Góra

Położenie: na południe od przysiółka Podbuczyny w Ujejscu

Walory przyrodnicze: zachowane naturalne buczyny z udziałem chronionych roślin i zwierząt

Zachował się tu, zbliżony do naturalnego, drzewostan bukowy z dominującym zbiorowiskiem buczyny storczykowej, obecnie już dość rzadkiej na Wyżynie Śląskiej. Cenne jest również nagromadzenie chronionych gatunków roślin i zwierząt. Występuje tu wiele rzadkich roślin, w tym liczne storczyki – buławniki: czerwony, mieczolistny, wielkokwiatowy; żłobik koralowy; kruszczyki: rdzawoczerwony i szerokolistny. Na skraju lasu rośnie wilczomlec pstry, który na Trzebiesławskich Wzgórzach i sąsiednim Podwarpiu ma jedyne w Polsce stanowiska. Wilczomlec pstry, buławnik czerwony oraz cis pospolity są zamieszczone w „Polskiej czerwonej księdze roślin”.

Warto zaznaczyć, że szczególnie cenne fragmenty buczyny storczykowej wykształciły się na warpiach – obszarze odkształconym przez dawną eksploatację rud ołowiu i srebra.

Rośliny chronione: wilczomlec pstry, buławnik czerwony, cis pospolity, żłobik koralowy, kruszczyk rdzawoczerwony i szerokolistny, orlik pospolity, lilia złotogłów, buławnik mieczolistny, wielkokwiatowy i czerwony, kopytnik pospolity, marzanka wonna, konwalia majowa, dziewięciśń bezłodygowy, kruszyna pospolita, kalina koralowa, bluszcz pospolity, centuria pospolita, wawrzynek wilczyłyko, gnieźnik leśny, pierwiosnek lekarski, pomocnik baldaszkowy;

Interesujące zwierzęta:

ssaki: łasica, ryjówka aksamitna;

ptaki: jastrząb, kulczyk, ortolan, wilga, dudek, przepiórka;

płazy: ropucha szara;

gady: jaszczurka zwinka.

24. Recki Las

Położenie: na południowy wschód od Bukowej Góry, oddzielony od niej 0,5 km obniżeniem terenu

Walory przyrodnicze: zachowany krajobraz leśny – buczyna storczykowa bogata pod względem florystycznym

Zlokalizowany jest na wzgórzu zbudowanym z triasowego wapienia. Eksploatowano tu kiedyś rudy srebra i ołowiu. Wzgórze porasta naturalny drzewostan bukowy oraz termofilne murawy i zarośla z chronionymi gatunkami roślin i zwierząt. W runie lasu licznie rosną takie storczyki, jak: buławnik czerwony i mieczolistny, kruszczyk rdzawoczerwony i szerokolistny, żłobik koralowy. Na dorodnym i starym buku gnieździ się od wielu lat kruk.

Rośliny chronione: gnieźnik leśny, buławnik czerwony i mieczolistny, kruszczyk rdzawoczerwony i szerokolistny, żłobik koralowy, orlik pospolity, lilia złotogłów, przylaszczka pospolita, wawrzynek wilczyłyko, wilczomlec pstry, bluszcz pospolity, konwalia majowa, kopytnik pospolity, naparstnica zwyczajna, kruszyna pospolita, kalina koralowa.

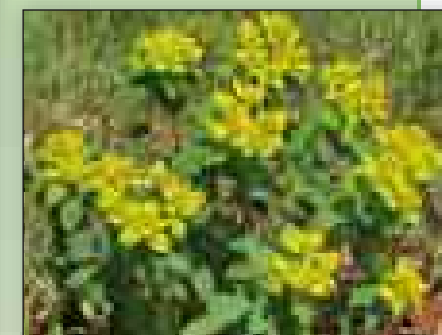
WILCZOMLECZ PSTRY – JEDYNE STANOWISKO W POLSCE

Wilczomlec pstry – jeden z niezwykle dorodnych okazów rosnących w 2009 r. na Bukowej Górze (fot. A. Kubajak)

Kwiatostan (fot. A. Kubajak)

Wilczomlec pstry (fot. A. Tyc)

Recki Las (fot. A. Kubajak)

25. Lasy Trzebiestawskie

Położenie: kompleks leśny w północnej części miasta, między Trzebiestawicami, Tuczawą i Ujejsem

Walory przyrodnicze: zachowane liczne chronione oraz rzadkie rośliny i zwierzęta

Lasy te porastają kopulaste wzniesienia z wapienia muszlowego i obniżenia terenowe, wypełnione różnymi utworami polodowcowymi. Są to lasy gospodarcze, w których, mimo wprowadzonego drzewostanu iglastego, utrzymują się rośliny runa, typowe dla lasów liściastych. Na całym obszarze stwierdzono występowanie znacznej liczby gatunków chronionych roślin i zwierząt.

Rośliny chronione: rojnik pospolity, orlik pospolity, buławnik mieczolistny, lilia złotogłów, kruszczyk rdzawoczerwony, dziewięciśń bezłodygowy, konwalia majowa, kalina koralowa, wilżyna ciernista.

26. Ciepłolubne murawy pod Górą Bocianek

Położenie: południowy stok Góry Bocianek, na przedłużeniu ul. Olimpijskiej w Ujejściu

Walory przyrodnicze: ciepłe murawy o charakterze stepowym

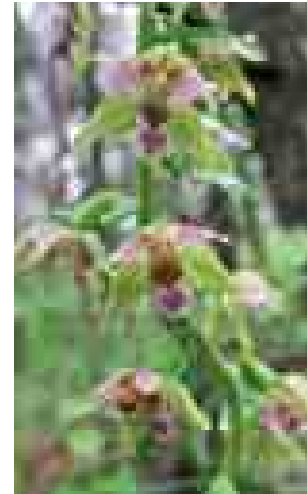
Na południowym stoku Trzebiestawskich Wzniesień, dzięki prowadzonemu tu dawniej wypasowi owiec, na glebach o podłożu wapiennym, wykształciły się murawy o charakterze stepowym. Te piękne, barwne murawy charakteryzują się występowaniem roślin chronionych, reliktowych i rzadkich, ze znacznym udziałem oleśnika górskiego. Rosną tu też rośliny, które dawniej jako chwasty towarzyszyły uprawom polowym, np. kąkol, chaber bławatek, ostróżeczka polna. Teren wymaga czynnej ochrony poprzez ponowne wprowadzenie wypasu owiec.

Rośliny chronione: wilczomlec pstry, orlik pospolity, naparstnica zwyczajna, zawilec wielkokwiatowy, kruszczyk rdzawoczerwony, kalina koralowa, pierwiosnek lekarski;

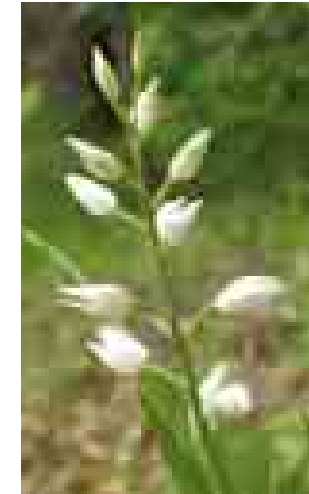
Rośliny ciepłolubnych muraw i zbiorowisk okrajkowych: bylica polna, chaber driakiewnik i nadreński, goździk kartuzek, wilczomlec sosnka, bodziszek czerwony, przytulia właściwa, pajęcznica gałęzista, marzanka pagórkowata, oleśnik górski;

Rośliny niegdyś częste w uprawie zbóż: kąkol polny, chaber bławatek, ostróżeczka polna, nawrot polny, wyka kosmata.

Bukowa Góra w Trzebiestawicach – widok od zachodu (fot. Anna Tyc)

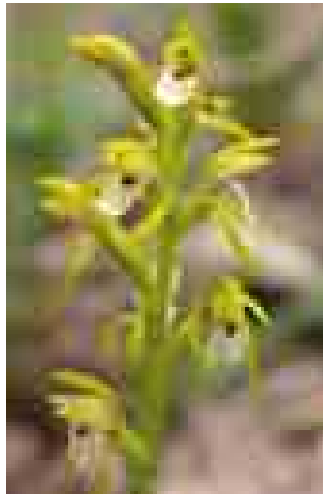
Kruszczyk szerokolistny (fot. A. Tyc)

Buławnik mieczolistny (fot. A. Czyłok)

Kruszczyk rdzawoczerwony (fot. A. Czyłok)

Żłobik koralowy (fot. A. Czyłok)

Kalina koralowa (fot. A. Kubajak)

Pierwiosnek lekarski (fot. A. Kubajak)

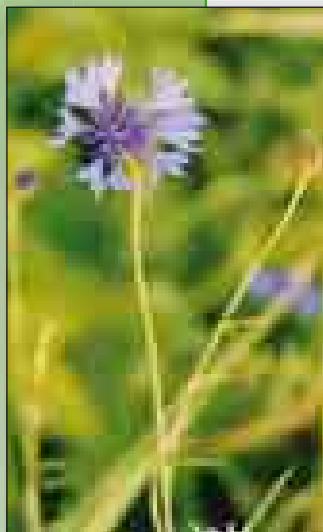
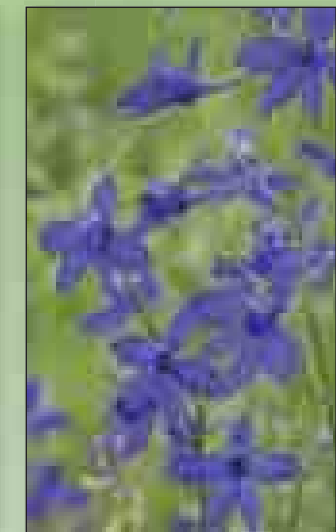
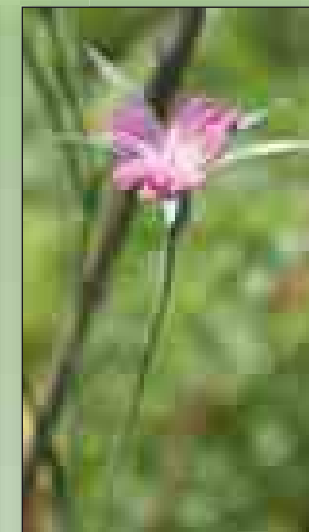
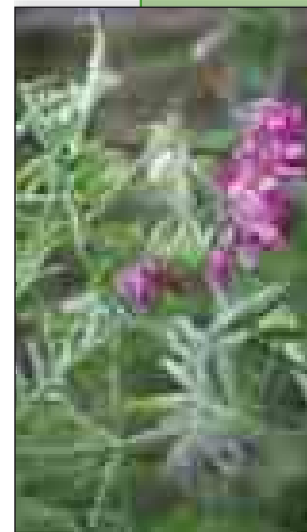
ROŚLINY NIEGDYŚ CZĘSTE W UPRAWIE ZBÓŻ (wszystkie fot. A. Kubajak)

Wyka kosmata

Kąkol polny

Ostróżeczka polna

Chaber bławatek

Fragment ponad stuletniego drzewostanu bukowego w kompleksie Wzgórz Trzebiesławskich (fot. A. Czyłok)

Polowiec szachownica – motyl licznie występujący na ciepłych murawach na Trzebiesławskich Wzgórzach (fot. A. Tyc)

27. Gródki-Stawki

Położenie: przysiółek Gródki we wschodniej i północnowschodniej części Trzebiesławic
Walory przyrodnicze: zmiennowilgotne łąki trzęślicowe, zaliczane do cennych zbiorowisk półnaturalnych

Występują tu podmokłe łąki oraz stawek odznaczający się bogactwem gatunków roślin. Mają one istotne znaczenie dla zachowania bioróżnorodności. Charakterystycznym gatunkiem jest wysoka trawa – trzęślica modra. Łąki wymagają czynnej ochrony, polegającej na koszeniu ich późnym latem oraz utrzymaniu określonego poziomu wód.

Pobliskie oczko wodne otoczone jest szuwarem turzycowym i młaką (trzęsawiskiem).

Ekosystem rozwija się w kierunku torfowiska przejściowego. Wytworzyły się tu zbiorowiska charakterystyczne dla zbiorników z wodą zastoiskową. Są to: kępowy szuwar turzycy sztynnej, produkującej torf turzycowy oraz kwaśna młaka turzycowa (rzadka w Polsce).

Rośliny chronione: goryczka wąskolistna, kosaciec syberyjski, kukulka szerokolistna, kruszczyki: rdzawoczerwony i szerokolistny, pełnik europejski, mieczyk dachówkowaty.

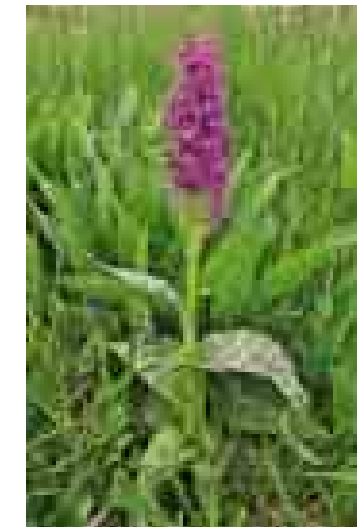
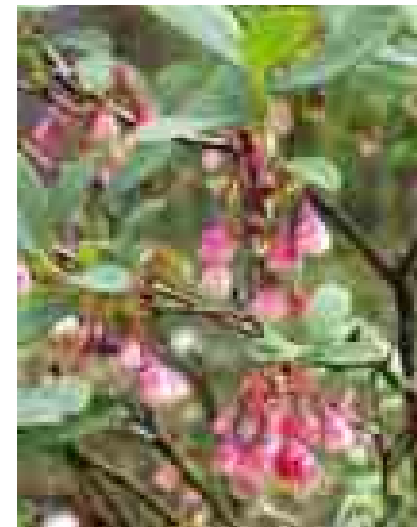

Jesienny aspekt wilgotnych łąk w Gródkach-Stawkach (fot. A. Kubajak)

Kwitnąca borówka bagienna (fot. A. Czyłok)

Kukulka szerokolistna (fot. A. Tyc)

Podmokła łąka (fot. A. Tyc)

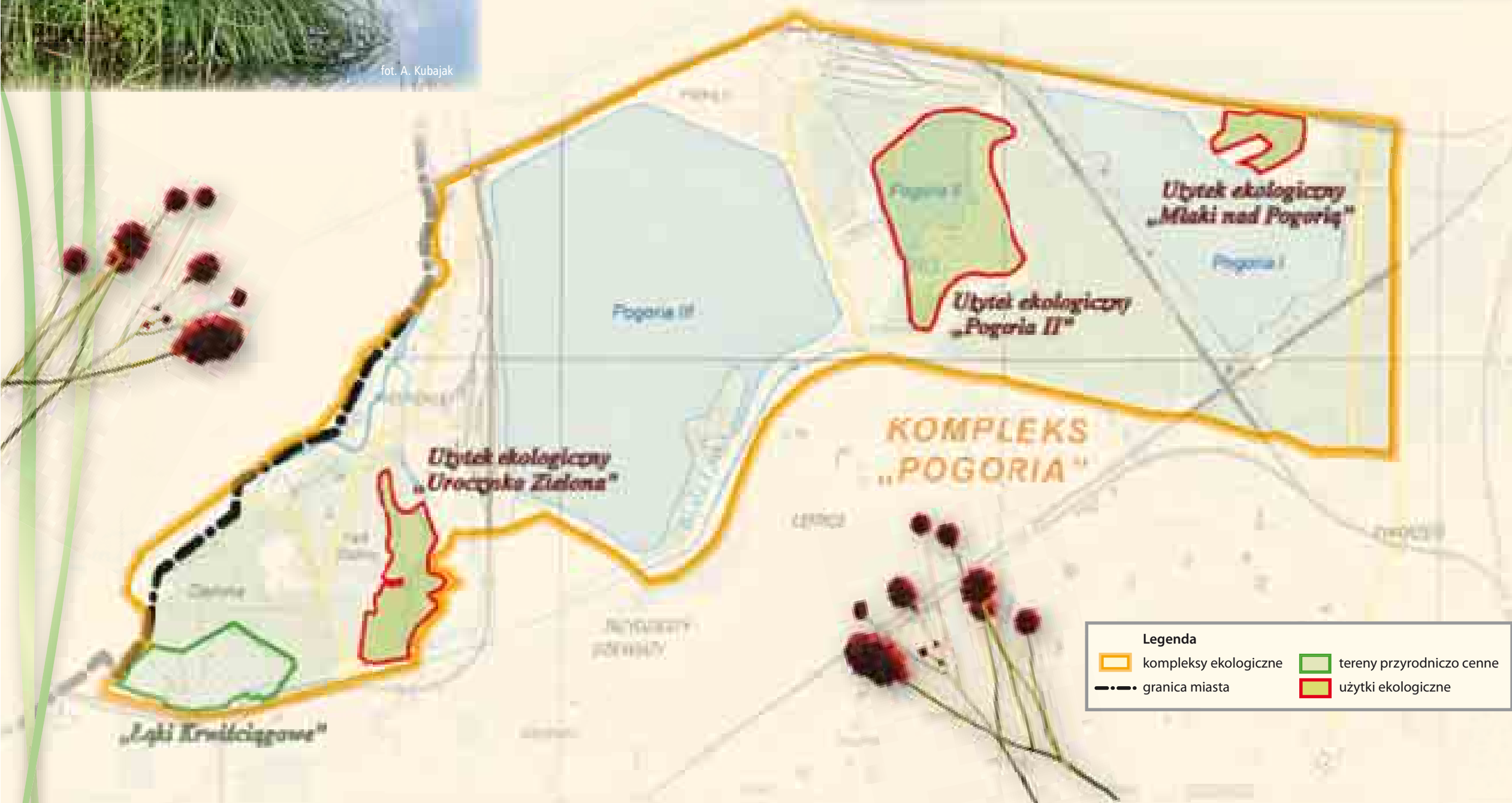
fot. A. Kubajak

VI. Kompleks „Pogoria”

Kompleks obejmuje 4 obszary. Są to: użytki ekologiczne „Młaki nad Pogorią I”, „Pogoria II”, „Uroczysko Zielona” oraz obszar cenny przyrodniczo „Łąki Krwiściągowe”.

Kompleks ten leży w zachodniej części miasta. W jego skład wchodzi też sztuczne zbiorniki wodne Pogoria I, II, III oraz przylegające do nich bory i lasy mieszane, łąki, parki, łęgi, olsy, bagniska i torfowiska.

Zbiorniki powstały w wyrobiskach po eksploatacji piasku. Ze względu na czystą wodę mają one duże znaczenie rekreacyjne i przyrodnicze. Również na terenach sąsiadujących zachowało się lub powstało wiele unikatowych obiektów przyrodniczych.

28. Łąki Krwiściągowe

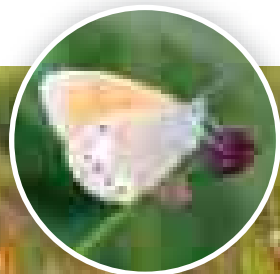
Położenie: nad potokiem Pogoria, między Parkiem Zielona a linią kolejową

Walory przyrodnicze: zachowane podmokłe i wilgotne łąki oraz stanowisko ptaka derkacza

Łąki Krwiściągowe stanowią przykład terenów otwartych, gdzie w wyniku braku użytkowania rolniczego nastąpiło wkraczanie drzew i krzewów. Z takich nieużytkowanych łąk wycofują się cenne krajobrazowo gatunki (krwiściąg lekarski, bodziszek błotny), które zastępowane są przez pospolite i inwazyjne gatunki obcego pochodzenia (nawłóć kanadyjska, trzcinnik piaskowy). Jest to proces trywializacji łąk. Mimo utraty głównych walorów krajobrazowych, na łąkach tych rosną jeszcze chronione gatunki roślin.

W 2007 r., podczas prowadzonych badań, słyszano odzywające się na łące samce derkacza. W Dąbrowie Górniczej jest jeszcze kilka innych stanowisk tego rzadkiego i ginącego na świecie ptaka. Łąki wymagają czynnej ochrony, polegającej na ich koszeniu lub wypasaniu na nich owiec.

Rośliny chronione: kruszczyk szerokolistny, listera jajowata, kukułka szerokolistna, śniadek baldaszkowaty, zimowit jesienny, goryczka wąskolistna.

Kwitnący krwiściąg lekarski (fot. A. Tyc)

Zimowit jesienny (fot. A. Kubajak)

Firletka poszarpana (fot. A. Tyc)

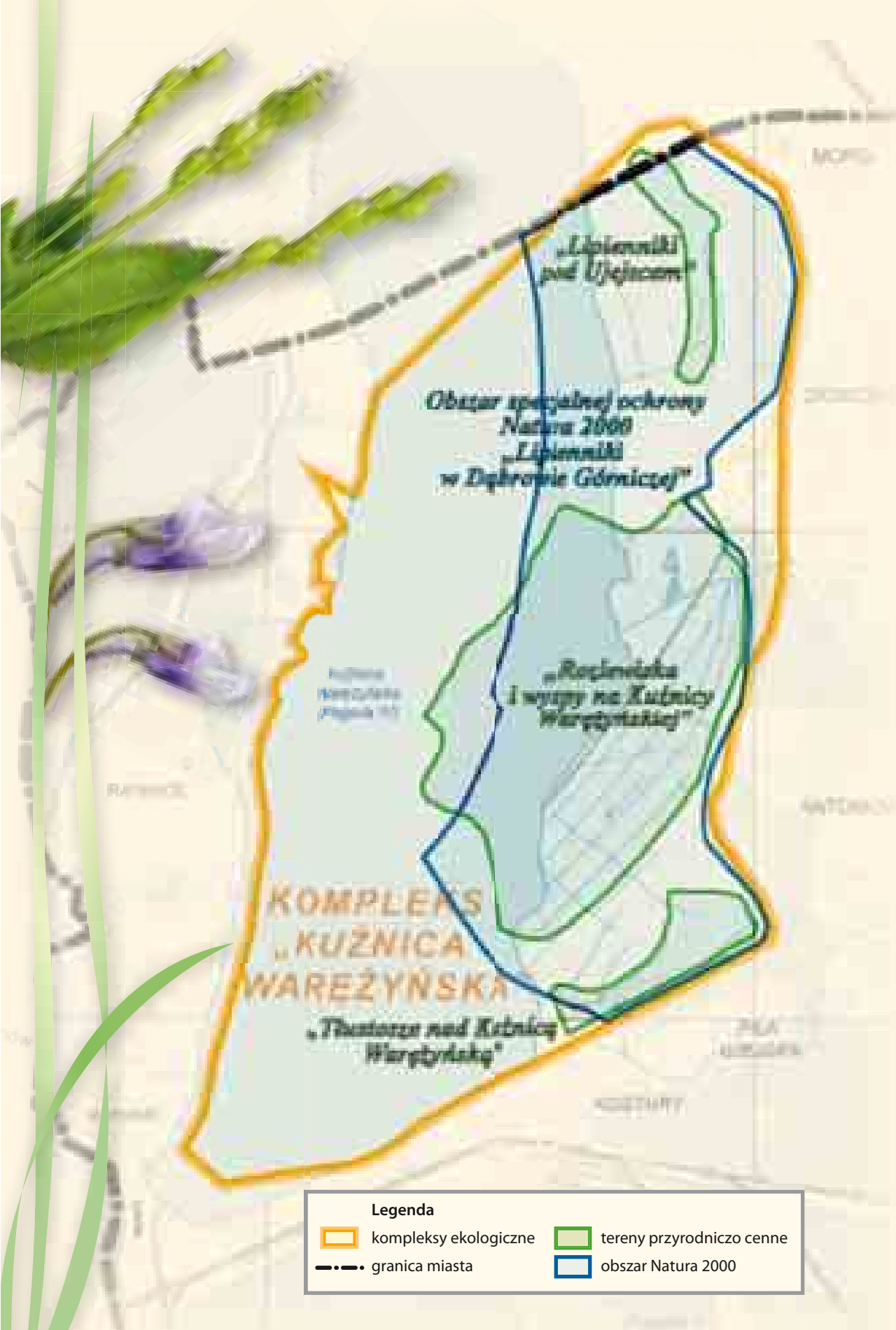
VII. Kompleks „Kuznica Warężyńska”

Kuznica Warężyńska to częściowo zalany teren po odkrywkowej eksploatacji piasku. Zalewiska zajmują około 560 ha. Wyrobisko pełni obecnie funkcję przeciwpowodziową i retencyjną. Na niezalanym obszarze zachodzą interesujące procesy regeneracji roślinności. Szczególnie cenne układy kształtują się w miejscach, gdzie w wyniku eksploatacji piasku przecięte zostały warstwy wodonośne. W efekcie, wzdłuż wschodniej ściany ukształtowały się strefy wysięków i strumieni czystej wody, często o węglanowym charakterze.

W strefach takich wysięków formują się niezwykle interesujące układy biocenotyczne z udziałem unikatowych gatunków roślin, takich jak lipiennik Loesela lub tłustosz pospolity dwubarwny. Duży akwen o urozmaiconej linii brzegowej, z wyspami, stanowi korzystne miejsce dla gnieźdzenia się i żerowania licznych gatunków ptaków.

Stwierdzone tu nagromadzenie różnych walorów przyrody ożywionej pozwoliło na wydzielenie trzech obszarów cennych przyrodniczo. Są to: „Lipienniki pod Ujejsem”, „Tłustosze nad Kuznicą Warężyńską” oraz „Rozlewiska i wyspy na Kuznicy Warężyńskiej”.

Obszar objęty ochroną w formie ostoi Natura 2000 to „Lipienniki w Dąbrowie Górniczej”.

29. Rozlewiska i wyspy na Kuźnicy Warężyńskiej

Forma ochrony: obszar Natura 2000

Położenie: północno-zachodnia część miasta, wschodnia i środkowa część wyrobiska Kuźnica Warężyńska po eksploatacji piasku

Walory przyrodnicze: miejsca lęgowe unikatowych gatunków ptaków oraz rzadkich i chronionych płazów, stanowisko lipiennika Loesela

Jest to strefa, gdzie zalane zostały poziomy o urozmaiconej morfologii, poprzez obecność kanałów i zwałowisk eksploatowanego materiału. Na powstałych po zalaniu płyciznach i wyspach żerują i gnieźdzą się liczne ptaki wodno-błotne, w tym takie unikatowe gatunki, jak: mewa czarnogłowa, rybitwa rzeczna i białoczelna, bączek, podróżniczek. Na wyspach masowo gnieździ się mewa śmieszka.

Jest to także dogodne miejsce rozrodu takich rzadkich gatunków płazów, jak: ropucha piaskówka, ropucha zielona, grzebiuszka ziemna.

Odnotowano tu także stanowisko lipiennika Loesela (około 1000 okazów w 2007 r.), rosnącego wśród łanów skrzypu pstrego, rosiczki okrągłolistnej i widłaczka torfowego. W tym miejscu pierwszy raz w Polsce odnotowano stanowisko pałki wysmukłej.

Rośliny chronione: lipiennik Loesela, rosiczka okrągłolistna, widłaczek torfowy, skrzyp pstry, rukiew wodna, pływacz: drobny i zachodni, kruszczyk błotny i szerokolistny, widłak goździsty, centuria pospolita;

Interesujące zwierzęta:

płazy: ropuchy: paskówka, zielona i szara, grzebiuszka ziemna, żaba jeziorkowa, rzekotka drzewna;

ptaki: mewa czarnogłowa, rybitwa rzeczna i białoczelna, bączek, podróżniczek, zimorodek, gąsiorek, lerka, remiz, kormoran mały, świergotek polny, bąk, błotniak stawowy, kropiatka, jarzębatka.

Płycizny przybrzeżne Kuźnicy Warężyńskiej
(fot. A. Kubajak)

Pałka wysmukła – gatunek po raz pierwszy opisany w Polsce ze stanowiska na wyrobisku Kuźnica Warężyńska w roku 2003 (fot. A. Czyłok)

Trzciniak zakłada gniazda w szuwarach trzcinowych (fot. A. Walędziński)

Kruszczyk błotny – rzadki storczyk, bardzo licznie zakwitający w strefach wysięków na obszarze wyrobiska Kuźnica Warężyńska (fot. A. Czyłok)

Gąsienica zmrocznika wilczomlecza, motyla z grupy zawisaków, żerująca na wilczomleczu porastającym suchsze partie przybrzeżnej strefy wyrobiska (fot. A. Czyłok)

30. Lipienniki pod Ujejscem

Forma ochrony: obszar Natura 2000

Położenie: północno-zachodnia część miasta, północno-wschodnia część wyrobiska Kuźnica Warężyńska po eksploatacji piasku

Walory przyrodnicze: stanowisko lipiennika Loesela oraz inicjalne stadia torfowisk węglanowych

Jest to miejsce, gdzie z dna dawnego poziomu eksploatacyjnego sączą się bogate w węglan wapnia wody. W miejscach tych zaczynają się formować torfowiska niskie. Pośród masowo rosnącego skrzypu pstrego występuje tu bardzo licznie (około 1500 okazów w 2007 r.) zagrożony wymarciem, niepozorny, drobny storczyk – lipiennik Loesela. Jest to stanowisko jednej z największych znanych populacji tego ginącego gatunku.

Rośliny chronione: lipiennik Loesela, wyblin jednolistny, rosziczka okrągłolistna, widłaczek torfowy, skrzyp pstry, kruszczyki: błotny, szerokolistny i rdzawoczerwony, centuria pospolita, widłak goździsty.

31. Tłustosze nad Kuźnicą Warężyńską

Forma ochrony: obszar Natura 2000

Położenie: północno-zachodnia część miasta, południowo-wschodnia część wyrobiska Kuźnica Warężyńska po eksploatacji piasku

Walory przyrodnicze: stanowisko tłustosza dwubarwnego i lipiennika Loesela oraz miejsca lęgowe chronionych płazów i ptaków

Jest to obszar nasyconych wodami węglanowymi piaszczysk, stanowiących dawny poziom eksploatacyjny. Miejscami woda sączy się drobnymi strugami. Pośród łanów skrzypów pstrych utrzymuje się liczna populacja, zagrożonego wyginięciem tłustosza pospolitego dwubarwnego (około 500 okazów w 2007 r.), a także lipiennika Loesela (około 500 okazów w 2007 r.). Licznie rośnie tu także rosziczka okrągłolistna i widłaczek torfowy.

W kanale odwadniającym poziom eksploatacyjny utrzymuje się liczna populacja rukwii wodnej i włosienicznika wodnego.

Rośliny chronione: tłustosz pospolity dwubarwny, lipiennik Loesela, rosziczka okrągłolistna, kukułka szerokolistna, kruszczyk błotny i szerokolistny, widłaczek torfowy, widłak goździsty, centuria pospolita, rukiew wodna, włosienicznik wodny;

Interesujące zwierzęta:

płazy: ropucha szara, rzekotka drzewna;

ptaki: podróżniczek.

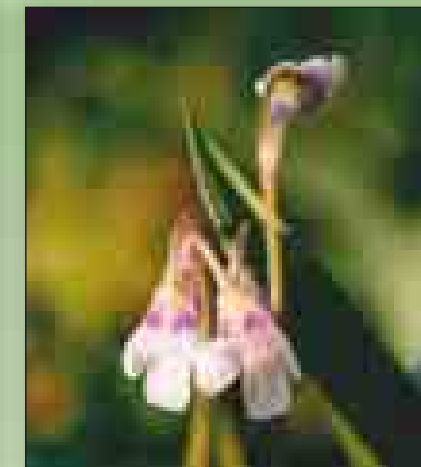
Zbiornik zasilany wodami wysięków
(fot. A. Tyc)

ROŚLINY MIĘSOŻERNE

Kleiste liście tłustosza dwubarwnego służą do chwytania owadów
(fot. K. Kulpiński)

Tłustosz dwubarwny (fot. A. Kubajak)

Podwodny pęd pływacza zachodniego z widocznymi pęcherzykami służącymi do łapania drobnych zwierząt wodnych – głównie skorupiaków
(fot. K. Kulpiński)

Kwiat pływacza zachodniego (fot. A. Czyłok)

Liście pałapkowe rosziczki okrągłolistnej ze swoją ofiarą (fot. A. Tyc)

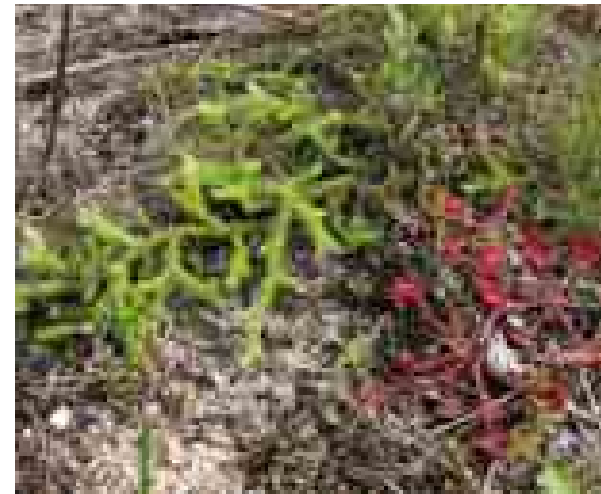
Zbiorniki tworzące się w wyniku podniesienia wód gruntowych jako rezultat zalania wyrobiska (fot. A. Tyc)

Rukiew wodna – nieczęsty gatunek związany z czystymi i chłodnymi wodami w strefach wysięków i źródeł (fot. A. Tyc)

Charakterystyczny zestaw roślin inicjalnych zbiorowisk wokół zbiornika – lipienik Loesela, rosiczka okrągłolistna i skrzyp pstry (fot. A. Tyc)

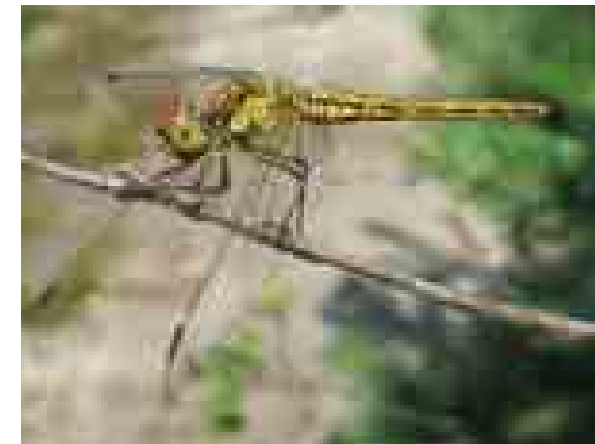
Pełzające pędy widłaka goździstego w towarzystwie rozetek liści rosiczki okrągłolistnej (fot. A. Tyc)

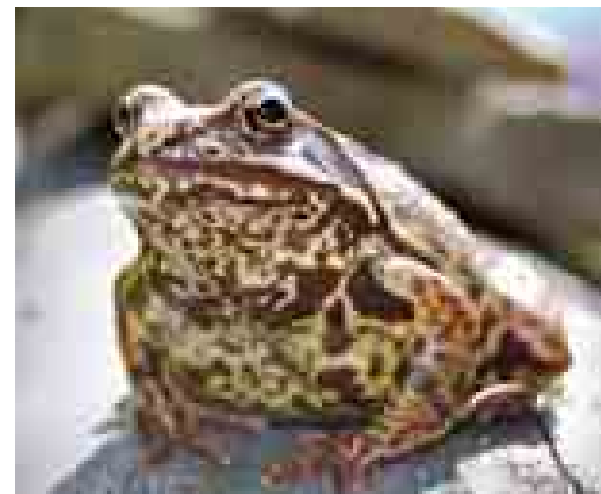
Widłaczek torfowy i rosiczka okrągłolistna (fot. A. Czyłok)

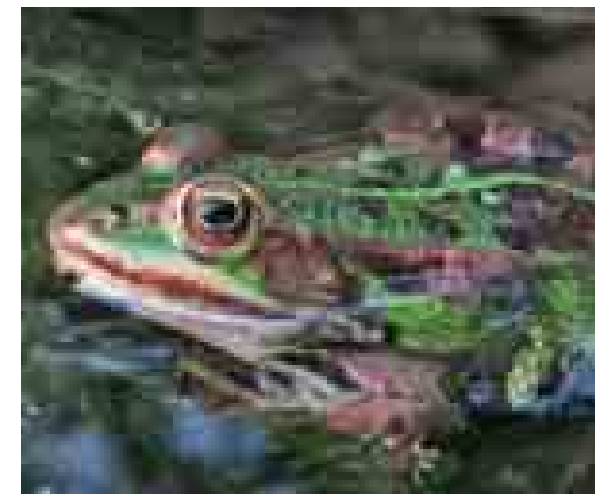
Lecicha pospolita (fot. A. Tyc)

Szablak krwisty (fot. A. Tyc)

Żaba trawna, odbywająca lęgi na rozlewiskach Kuźnicy (fot. A. Czyłok)

Żaba zielona z grupy wodnych (fot. A. Tyc)

VIII. Inne interesujące przyrodniczo obiekty

32. Pańska Góra

Położenie: w pobliżu Ujejsca, przy al. Zwycięstwa, naprzeciw osiedla Młodych Hutników

Walory przyrodnicze: zachowane murawy ciepłolubne i profil wapienia muszlowego (trias środkowy)

Obszar znajduje się na południowych stokach wapiennego wzgórza o wysokości 338 m n.p.m. Na uwagę zasługują ściany wapieni triasowych, odkryte przez dawną eksploatację. Wyrobiska, jak i naturalne stoki wzgórza, porastają murawy ciepłolubne z wieloma cennymi gatunkami roślin. Występują tu efektowne, rzadkie gatunki, np. zaraza czerwonawa, szafwia łąkowa, pajęcznica gałęzista, rutewka mniejsza.

Rośliny chronione: dziewięcił bezłodygowy, zaraza czerwonawa, pierwiosnka lekarska.

33. Uroczysko przy Staszicu

Położenie: kompleksy lasów w sąsiedztwie dużego węzła komunikacyjnego — skrzyżowania drogi ekspresowej S1 z drogą nr 94 Katowice-Kraków, na pograniczu Strzemieszyc, Sulna, osiedla Staszic i Legionowa

Walory przyrodnicze: przykład regeneracji przyrody na terenach płytkiego górnictwa węgla kamiennego z przełomu XIX i XX w. oraz interesujące zbiorowiska roślinne terenów podmokłych i zbiorników wodnych

Obszar ten prezentuje walory zarówno przyrodnicze, jak i krajobrazowe. Obserwuje się tu liczne ślady po dawnym górnictwie węgla kamiennego oraz umocnienia z czasów II wojny światowej. Kompleks jest bardzo dobrym przykładem regeneracji ekosystemów na obszarze dawnej kopalni „Stanisław”, po płytkiej eksploatacji węgla kamiennego z pokładu „Reden” (510). Na tym terenie, na niewielkiej przestrzeni, istnieje kilka oczek wodnych otoczonych roślinnością bagienną. Obserwować można ciekawą roślinność wodną (hydrofity) zanurzoną w wodzie, wystającą nad nią lub pływającą, np. okrężnicę błotną, grązel żółty. Ponadto jest to korzystne miejsce lęgowe oraz do żerowania dla ptaków, płazów, małych ssaków. W wodach stawów żyją ryby – szczupak, karaś. Odnotowano również stanowisko kumaka nizinnego.

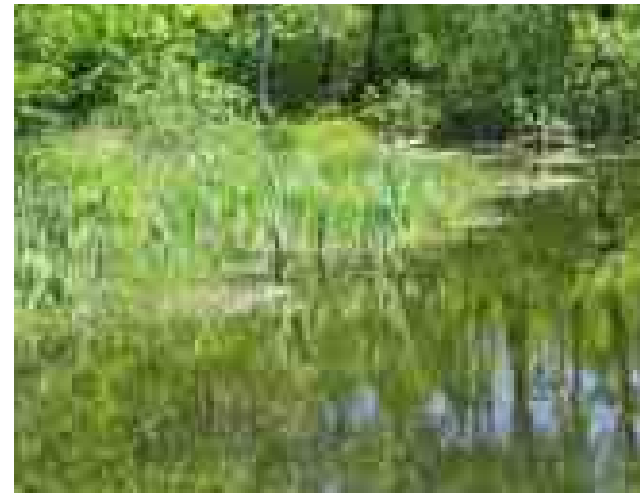
Śródleśne oczko wodne koło Legionowa jest pozostałością po gliniance „Rynas”, przy dawnej kopalni węgla kamiennego „Stanisław”. Posiada ono czystą wodę i jest zasilane przez wody gruntowe. To miejsce rozrodu licznej populacji żaby moczarowej. Otoczone jest lasem mieszanym, złożonym z sosny, olszy, wiązu szypułkowego, dębu i brzozy, gęsto podszytym bzem czarnym i głógiem jednoszyjkowym. Na wiosnę w runie masowo zakwita zawilec gajowy. Na wodzie unosi się ciekawa roślina mięsożerna – pływacz zwyczajny. Wyposażona jest w pęcherzyki, do których wciągane są drobne skorupiaki i następnie rozkładane przy pomocy enzymów.

Zarastająca ściana wapieni triasowych na Pańskiej Górze, odkryta przez dawną eksploatację (fot. A. Kubajak)

Ślady dawnej eksploatacji wapieni na Pańskiej Górze (fot. A. Kubajak)

Śródleśne oczko wodne w dawnych gliniankach w lesie koło kolonii Staszic – miejsca lęgowe płazów i licznych ptaków wodnych (fot. A. Czyłok)

Smardz stożkowy rośnie w lesie na terenie dawnych kopalń węgla kamiennego i biedaszybów w dolinie Jamki (fot. A. Czyłok)

Miejsce lęgowe żaby moczarowej w dawnej gliniance koło Podlesia (fot. A. Tyc)

Rośliny chronione: listera jajowata, orlik pospolity, włosienicznik wodny, grąźel żółty, kruszczyk szerokolistny;

Grzyby chronione: smardz stożkowy;

Interesujące zwierzęta:

płazy: kumak nizinny, żaba moczarowa;

gady: zaskroniec zwyczajny;

ptaki: dzięcioł zielonosiwy, drozd śpiewak, głowienka, łyska, łabędź niemy, kaczka krzyżówka, pierwiosnek, zimorodek.

34. Kamieniołom Łady

Położenie: w pobliżu Starosiedla

Walory przyrodnicze: odśnieżenie wapienia środkowego triasu

Dawny kamieniołom otoczony jest lasami i zaroślami. Jego dno porośnięte jest obecnie lasem modrzewiowo-bukowym, posadzonym tu w ramach rekultywacji. Drzewa są wysokie i sięgają ponad ściany kamieniołomu. Rumosz skalny porastają wierzby krzewiaste, leszczyń, tarniny i róże, dodatkowo zasłaniając profil skalny. Należy tu prowadzić ochronę czynną – cięcia drzew i krzewów dla odsłonięcia ciekawych fragmentów skał.

Kamieniołom jest cenny jako obiekt przyrody nieożywionej. Obrazuje zjawiska geologiczne z okresu środkowego triasu.

35. Zbocze pod Górą Wielką

Położenie: zachodnie zbocze Góry Wielkiej, położonej między Strzemieszycami Wielkimi a Okradzionowem

Walory przyrodnicze: zachowana ciepłolubna murawa z gatunkami chronionymi

Obszar ten położony jest między koksownią a składowiskiem odpadów Lipówki. Jego wartością przyrodniczą są ciepłolubne murawy i rośliny chronione. Murawy coraz mocniej porastane są przez gatunek inwazyjny – trzcinnik piaskowy. Proces ten świadczy o postępującej degradacji środowiska glebowego. Zachowały się jeszcze niektóre rośliny chronione.

Rośliny chronione: pierwiosnka lekarska, wilżyna ciernista, zaraza czerwonawa.

36. Kumaki w Przetajce

Położenie: skrzyżowanie ulic Rodzinnej i Przetajki

Walory przyrodnicze: zalewisko – miejsce rozrodu płazów, szczególnie kumaków

Omawiany obszar stanowi zalewisko powstałe w wyniku osiadania górniczego. Porośnięte jest ono szuwarem pałkowym. Jest to cenne miejsce dla rozrodu płazów. Szczególnie liczna jest tu populacja kumaka nizinnego. Teren jest niestety zasypywany nielegalnie gruzem i śmieciami. Należy podjąć działania, by wyeliminować ten proceder.

Płazy chronione: kumak nizinny, żaba trawna i zielona, ropucha szara, rzekotka drzewna.

Sarna (fot. A. Kubajak)

Wilżyna ciernista (fot. A. Kubajak)

Rzekotka drzewna – płytkie zbiorniczki stanowią dogodne miejsce rozrodu tego gatunku (fot. A. Czyłok)

37. Poldery Rakówki w Przełajce

Położenie: południowa część miasta, przy granicy ze Sławkowem

Walory przyrodnicze: tereny łęgowe i żerowiska dla ptaków wodno-błotnych i płazów

Omawiany teren jest obwałowany i przeznaczony do awaryjnego piętrzenia wód potoku Rakówka. Obecnie polder jest częściowo zalany. Stworzone zostały w ten sposób atrakcyjne warunki dla łęgów i żerowania rzadkich ptaków wodno-błotnych i płazów.

Awaryjne zalewanie tych terenów (np. w czasie powodzi) nie koliduje z ochroną przyrody. Należy jednak dbać, by nie było nadmiernych, długotrwałych spięrzeń wody i był stały odpływ wody z polderu.

Interesujące zwierzęta:

ptaki chronione: kszczyk, derkacz, żuraw, dziwonia, bocian biały, czajka, trznadel, gąsiorek, łyska, kaczka krzyżówka, trzciniak;

płazy chronione: kumak nizinny, ropuchy: paskówka, szara, zielona; żaba wodna, rzekotka drzewna.

Poldery Rakówki – teren przeznaczony do zalania w czasie powodzi. Siedlisko rzadkich ptaków i płazów (fot. A. Czyłok)

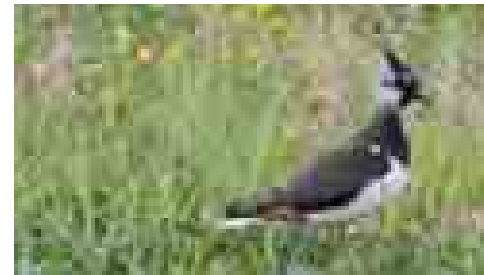
Ślady żerowania bobrów na polderze Rakówka (fot. A. Kubajak)

Gniazdo bociana białego na dorodnej olszy czarnej w rejonie ul. Szałasowizna. Bocian żeruje na polderach Rakówki (fot. A. Czyłok)

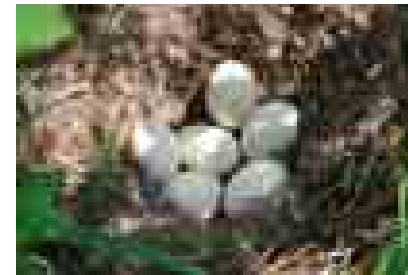
Kaczka krzyżówka (fot. A. Kubajak)

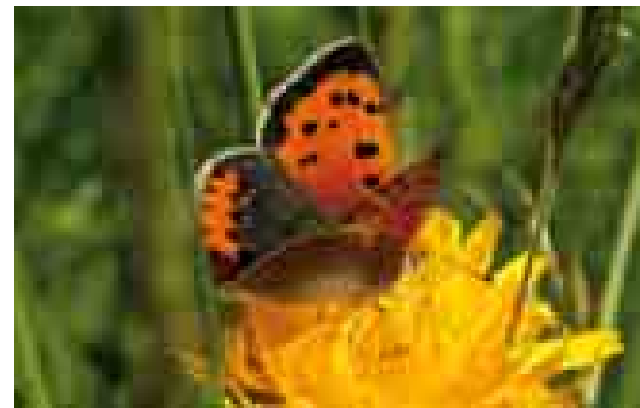
Czajka (fot. A. Kubajak)

Gniazdo czajki w suchej części polderu Rakówki (fot. A. Czyłok)

Gniazdo krzyżówki na polderze Rakówki (fot. A. Czyłok)

Czerwończyk żarek (fot. A. Czyłok)

Czerwończyk dukacik (fot. A. Kubajak)

Strzępotek ruczajnik (fot. A. Tyc)

Rusałka kratnik (fot. A. Czyłok)

Wykaz nazw polsko-łacińskich roślin, grzybów i zwierząt użytych w książce

gatunki ściśle chronione
gatunki częściowo chronione
gatunki nie objęte ochroną

ROŚLINY

ajlant wyniosły (boźdrzew gruczkowaty) *Ailanthus altissima*
bagno zwyczajne *Ledum palustre*
barwinek pospolity *Vinca minor*
bez koralowy *Sambucus racemosa*
bluszcz pospolity *Hedera helix*
bobrek trójlistkowy *Menyanthes trifoliata*
bodziszek czerwony *Geranium sanguineum*
borówka bagienna *Vaccinium uliginosum*
brzoza brodawkowata *Betula pendula*
buk zwyczajny *Fagus sylvatica*
bukwica zwyczajna *Betonica officinalis*
buławnik czerwony *Cephalanthera rubra*
buławnik mieczolistny *Cephalanthera longifolia*
buławnik wielokwiatowy *Cephalanthera damasonium*
bylica polna *Artemisia campestris*
centuria pospolita *Centaureum erythraea*
chaber bławatek *Centaurea cyanus*
chaber driakiewnik *Centaurea scabiosa*
chaber nadreński *Centaurea stoebe*
ciemniżyca zielona *Veratrum lobelianum*
cis pospolity *Taxus baccata*
czarcikęs łąkowy *Succisa pratensis*
czosnek niedźwiedzi *Allium ursinum*
dąb szypułkowy *Quercus robur*
dziewięciornik błotny *Parnassia palustris*
dziewięciornik bezłodygowy *Carlina acaulis*
fiolatek błotny *Viola palustris*
głowienka wielokwiatowa *Prunella grandiflora*
gnieźnik leśny *Neottia nidus-avis*
goryczka wąskolistna *Gentiana pneumonanthe*
goździk kartuzek *Dianthus carthusianorum*
gółka długoostrogowa *Gymnadenia conopsea*
grązel żółty *Nuphar lutea*
groszek czerniejący *Lathyrus niger*
groszek wiosenny *Lathyrus vernus*
gruszczyca mniejsza *Pyrola minor*
gruszczyca okrągłolistna *Pyrola rotundifolia*
gruszczyca zielonawa *Pyrola chlorantha*
gruszyca (gruszczyca) jednostronna *Orthilia secunda*
grzybień biały *Nymphaea alba*
jarmianka większa *Astrantia major*

jesion wyniosły *Fraxinus excelsior*
jeziora morsa *Najas marina*
jeżogłówka pojedyncza *Sparganium emersum*
kalina koralowa *Viburnum opulus*
kasztanowiec zwyczajny (biały) *Aesculus hippocastanum*
kąkol polny *Agrostemma githago*
kłosownica pierzasta *Brachypodium pinnatum*
kokoryczka okółkowa *Polygonatum verticillatum*
kokoryczka wielokwiatowa *Polygonatum multiflorum*
komonica błotna *Lotus uliginosus*
konwalia majowa *Convallaria majalis*
konwalijska dwulistna *Majanthemum bifolium*
kopytnik pospolity *Asarum europaeum*
kosaciec syberyjski *Iris sibirica*
kosatka kielichowa *Tofieldia calyculata*
kozłek lekarski *Valeriana officinalis*
kruszczyk błotny *Epipactis palustris*
kruszczyk rdzawoczerwony *Epipactis atrorubens*
kruszczyk szerokolistny *Epipactis helleborinae*
kruszyna pospolita *Frangula alnus*
krwiściąg lekarski *Sanguisorba officinalis*
kuklik zwisty *Geum rivale*
kukulka Fuchsa *Dactylorhiza fuchsii*
kukulka szerokolistna *Dactylorhiza majalis*
leniec pospolity *Thesium linophyllum*
lepnicza wąskopłatowa *Silene otites*
lepnicza zwista *Silene nutans*
lilia złotogłów *Lilium martagon*
lipa drobnolistna *Tilia cordata*
lipiennik Loesela *Liparis loeselii*
listera jajowata *Listera ovata*
łuskiewnik różowy *Lathraea squamaria*
marzanka barwierska *Asperula tinctoria*
marzanka pagórkowa *Asperula cynanchica*
mieczyk dachówkowy *Gladiolus imbricatus*
miodunka ćma *Pulmonaria obscura*
moczarka kanadyjska *Elodea canadensis*
modrzewnica pospolita *Andromeda polifolia*
naparstnica zwyczajna *Digitalis grandiflora*
nasięźrzal pospolity *Ophioglossum vulgatum*
nawrot polny *Lithospermum arvense*
okrężnica błotna *Hottonia palustris*
oleśnik górski *Libanotis pyrenaica*
olszewnik kminkolistny *Selinum carvifolia*
oman wierzbolistny *Inula salicina*
omieg górski *Doronicum austriacum*
orlik pospolity *Aquilegia vulgaris*
osoka aloesowata *Stratiotes aloides*

ostrożeń łąkowy *Cirsium rivulare*
ostrożeń warzywny *Cirsium oleraceum*
ostróżeczka polna *Consolida regalis*
ostrzew spłaszczony *Blysmus compressus*
pajęcznica gąszczasta *Anthericum ramosum*
pałka wysmukła *Typha laxmannii*
pełnik europejski *Trollius europaeus*
pierzyszek wyniosły *Primula elatior*
pierzyska lekarska *Primula veris*
pięciornik piaskowy *Potentilla arenaria*
plywacz drobny *Utricularia minor*
plywacz zachodni *Utricularia australis*
podkolan biały *Platanthera bifolia*
pomocnik baldaszkowy *Chimaphila umbellata*
ponikło błotne *Eleocharis palustris*
ponikło skąpokwiatowe *Eleocharis quinqueflora*
porzeczka czarna *Ribes nigrum*
posłonek rozesłany pospolity *Helianthemum nummularium*

posłonek rozesłany *Helianthemum nummularium*
potoczniczek wąskolistny *Berula erecta*
przetacznik bluszczowy *Veronica hederifolia*
przetacznik kłosowy *Veronica spicata*
przygielka biała *Rhynchospora alba*
przylaszczka pospolita *Hepatica nobilis*
przytulia (marzanka) wonna *Galium odoratum*
przytulia bagienna *Galium uliginosum*
przytulia północna *Galium boreale*
przytulia Schultesa *Galium schultesii*
przytulia właściwa *Galium verum*
rdestnica nawodna *Potamogeton nodosus*
rdestnica ostrolistna *Potamogeton acutifolius*
rdestnica polyskująca *Potamogeton lucens*
rogatek sztywny *Cerathophyllum demersum*
rojownik (rojnik) pospolity *Jovibarba sobolifera*
rosiczka długolistna *Drosera anglica*
rosiczka okrągłolistna *Drosera rotundifolia*
rosiczka pośrednia *Drosera intermedia*
róża alpejska *Rosa pendulina*
rukiew wodna *Nasturtium officinale*
rutewka mniejsza *Thalictrum minus*
rutewka wąskolistna *Thalictrum lucidum*
siedmiopalecznik błotny *Comarum palustre*
sierpiek barwierski *Serratula tinctoria*
sit alpejski *Juncus alpino-articulatus*
sitniczka szczytnowata *Isolepis setacea*
skrzyp pstry *Equisetum variegatum*
skrzyp zimowy *Equisetum hyemale*
storzan bezlistny *Epipogium aphyllum*
strzałka wodna *Sagittaria sagittifolia*
szalwia łąkowa *Salvia pratensis*
śniadek baldaszkowy *Ornithogalum umbellatum*
śniadek jednolistny *Ornithogalum collinum*
śnieżyca przebieśnięta *Galanthus nivalis*

Cirsium rivulare
Cirsium oleraceum
Consolida regalis
Blysmus compressus
Anthericum ramosum
Typha laxmannii
Trollius europaeus
Primula elatior
Primula veris
Potentilla arenaria
Utricularia minor
Utricularia australis
Platanthera bifolia
Chimaphila umbellata
Eleocharis palustris
Eleocharis quinqueflora
Ribes nigrum
Helianthemum nummularium

ssp. obscurum
Helianthemum nummularium
Berula erecta
Veronica hederifolia
Veronica spicata
Rhynchospora alba
Hepatica nobilis
Galium odoratum
Galium uliginosum
Galium boreale
Galium schultesii
Galium verum
Potamogeton nodosus
Potamogeton acutifolius
Potamogeton lucens
Cerathophyllum demersum
Jovibarba sobolifera
Drosera anglica
Drosera rotundifolia
Drosera intermedia
Rosa pendulina
Nasturtium officinale
Thalictrum minus
Thalictrum lucidum
Comarum palustre
Serratula tinctoria
Juncus alpino-articulatus
Isolepis setacea

Equisetum variegatum
Equisetum hyemale
Epipogium aphyllum
Sagittaria sagittifolia
Salvia pratensis
Ornithogalum umbellatum
Ornithogalum collinum
Galanthus nivalis

świbka błotna *Triglochin palustre*
świerżbek orzęsiony *Chaerophyllum hirsutum*
tłustosz pospolity dwubarwny *Pinguicula vulgaris*

tojad dzióbaty *Aconitum variegatum*
trzęślica modra *Molinia caerulea*
turzyca drobna *Carex demissa*
turzyca pospolita *Carex nigra*
turzyca prosowata *Carex panicea*
turzyca wrzosowiskowa *Carex ericetorum*
wawrzynek wilczelyko *Daphne mezereum*
wełnianka wąskolistna *Eriophorum angustifolium*
wiąz szypułkowy *Ulmus laevis*
wiązówka błotna *Filipendula ulmaria*
wiązówka bulwkowa *Filipendula vulgaris*
widłaczek torfowy *Lycopodiella inundata*
widłak goździsty *Lycopodium clavatum*
widłak wroniec *Huperzia selago*
wierzba biała *Salix alba*
wierzba rokita *Salix repens*

wierzba uszata *Salix aurita*
wilczolecz pstry *Euphorbia epithymoides*
wilżyna ciemista *Ononis spinosa*
włosienicznik krążkolistny *Batrachium circinatum*
włosienicznik wodny *Batrachium aquatile*
września pbrzeżna *Myricaria germanica*
wyblin jednolistny *Malaxis monophyllos*
wywłócznik kłosowy *Myriophyllum spicatum*
wywłócznik okółkowy *Myriophyllum verticillatum*
zaraza *Orobanche sp.*
zawilec gajowy *Anemone nemorosa*
zawilec wielkokwiatowy *Anemone sylvestris*
zawilec żółty *Anemone ranunculoides*
zdrojówka rutewkowata *Isopyrum thalictroides*
zerwa kłosowa *Phyteuma spicatum*
zimowit jesienny *Colchicum autumnale*
żłobik koralowy *Corallorhiza trifida*
żurawina błotna *Oxycoccus palustris*
żywiec cebulkowy *Dentaria bulbifera*
żywiec dziewięciolistny *Dentaria enneaphyllos*

GRZYBY

smardz stożkowy *Morchella conica*
mądział malinowy *Mutinus ravenelii*

ZWIERZĘTA

BEZKRĘGOWCE
kielż zdrojowy *Gammarus pulex*
wyplawek kątogłowy *Dugesia gonocephala*
źródłarka karpacka *Bythinella austriaca*
motyle
czerwończyk dukacik *Lycaena virgaurea*
czerwończyk zamgleniec *Lycaena alciphron*

czerwończyk	<i>Lycaena phlaes</i>	dzwonec	<i>Carduelis chloris</i>
dostojka ino	<i>Brenthis ino</i>	gąsiorzek (dzierzba gąsiorzek)	<i>Lanius collurio</i>
kraśnik sześcioplamek	<i>Zygaena filipendulae</i>	gil	<i>Pyrrhula pyrrhula</i>
modraszek ikar	<i>Polymnatus icarus</i>	głowienka*	<i>Aythya ferina</i>
modraszek <i>nausitous</i>	<i>Maculinea nausithous</i>	jarzębatka	<i>Sylvia nisoria</i>
przeplatka atalia	<i>Mellicta athalia</i>	jastrząb	<i>Accipiter gentilis</i>
przeplatka diamina	<i>Melitaea diamina</i>	kłaskawka	<i>Saxicola torquata</i>
polowiec szachownica	<i>Menalargia galathea</i>	kormoran mały	<i>Phalacrocorax pygmaeus</i>
rusalka ceik	<i>Polygonum c-album</i>	kowalik	<i>Sitta europaea</i>
rusalka kratnik	<i>Araschnia levaina</i>	krętogłów	<i>Jynx torquilla</i>
strzępotek ruczajnik	<i>Coenonympha pamphilus</i>	kropiatka	<i>Porzana porzana</i>
ważki		kruk	<i>Corvus corax</i>
lecicha pospolita	<i>Orthetrum cancellatum</i>	kszyk (bekas kszzyk)	<i>Gallinago gallinago</i>
szablak krwisty	<i>Sympetrum sanguineum</i>	kulczyk	<i>Serinus serinus</i>
		krzyżówka (kaczka krzyżówka)*	<i>Anas platyrhynchos</i>
KRĘGOWCE		lerka	<i>Lullula arborea</i>
minogi		łabędź niemy	<i>Cygnus olor</i>
minóg strumieniowy	<i>Lampetra planeri</i>	łozówka	<i>Acrocephalus palustris</i>
ryby		łyśka*	<i>Fulica atra</i>
pstrąg potokowy	<i>Salmo trutta fario</i>	makolągwa	<i>Carduelis cannabina</i>
strzebla potokowa	<i>Phoxinus phoxinus</i>	mewa czarnogłowa	<i>Larus melanocephalus</i>
płazy		ortolan	<i>Emberiza hortulana</i>
grzebiuszka ziemna	<i>Pelobates fuscus</i>	petzacz leśny	<i>Certhia familiaris</i>
kumak nizinny	<i>Bombina bombina</i>	pierwiosnek	<i>Phylloscopus collybita</i>
ropucha paskówka	<i>Bufo calamita</i>	pliszka żółta	<i>Motacilla flava</i>
ropucha szara	<i>Bufo bufo</i>	podróżniczek	<i>Luscinia svecica</i>
ropucha zielona	<i>Bufo viridis</i>	pokląskwa	<i>Saxicola rubetra</i>
rzekotka drzewna	<i>Hyla arborea</i>	potrzos	<i>Emberiza schoeniclus</i>
traszka góraska	<i>Triturus alpestris</i>	przepiórka	<i>Coturnix coturnix</i>
traszka zwyczajna	<i>Lissotriton vulgaris</i>	pustulka	<i>Falco tinnunculus</i>
żaba jeziorkowa	<i>Rana lessonae</i>	puszczczyk	<i>Strix aluco</i>
żaba moczarowa	<i>Rana arvalis</i>	remiz	<i>Remiz pendulinus</i>
żaba trawna	<i>Rana temporaria</i>	rudzik	<i>Erithacus rubecula</i>
żaba wodna	<i>Rana esculenta</i>	rybitwa białoczelna	<i>Sterna albifrons</i>
gady		rybitwa rzeczna	<i>Sterna hirundo</i>
jaszczurka zwinka	<i>Lacerta agilis</i>	skowronek	<i>Alauda arvensis</i>
jaszczurka żyworodna	<i>Lacerta vivipara</i>	strzyżyk	<i>Troglodytes troglodytes</i>
zaskroniec zwyczajny	<i>Natrix natrix</i>	szczygieł	<i>Carduelis carduelis</i>
żmija zygzakowata	<i>Vipera berus</i>	świergotek łąkowy	<i>Anthus pratensis</i>
ptaki		trzciniak	<i>Acrocephalus arundinaceus</i>
bączek	<i>Ixobrychus minutus</i>	trzcinniczek	<i>Acrocephalus scirpaceus</i>
bąk	<i>Botaurus stellaris</i>	trznadel	<i>Emberiza citrinella</i>
blotniak stawowy	<i>Circus aeruginosus</i>	wilga	<i>Oriolus oriolus</i>
bocian biały	<i>Ciconia ciconia</i>	zaganiacz	<i>Hippolais icterina</i>
bogatka	<i>Parus major</i>	zięba	<i>Fringilla coelebs</i>
brodziec piskliwy	<i>Actitis hypoleucos</i>	zimirdek	<i>Alcedo atthis</i>
brzęczka	<i>Locustella luscinioides</i>	żuraw	<i>Grus grus</i>
czajka	<i>Vanellus vanellus</i>	ssaki	
derkacz	<i>Crex crex</i>	jeź europejski	<i>Erinaceus europaeus</i>
drozd śpiewak	<i>Turdus philomelos</i>	dzik*	<i>Sus scrofa</i>
dudek	<i>Upupa epops</i>	sarna*	<i>Capreolus capreolus</i>
dzięcioł duży	<i>Dendrocopos major</i>		
dzięcioł zielonosiwawy	<i>Picus canus</i>		
dziwonia	<i>Carpodacus erythrinus</i>		

* ochrona łowiecka